

Nederlandse Bisschoppenconferentie

Beziëld en zelfbewust

**Beleidsnota met het oog op een nieuwe dynamiek
en een gedeelde visie in het katholiek onderwijs**

Ten geleide

De onderwijsnota *Bezield en zelfbewust* van de Nederlandse Bisschoppenconferentie is een uitgave in de reeks *Kerkelijke documentatie*. Deze nota heeft een wat andere opmaak dan het doorsnee nummer uit deze reeks. Behalve naar de abonnees gaat de nota ook naar de doelgroep waarvoor dit document is bestemd: degenen die verantwoordelijkheid dragen voor en in het katholiek onderwijs. Het moet dus ook buiten *Kerkelijke documentatie* op eigen benen kunnen staan.

Gelijktijdig met het verschijnen van deze nota is ook de website www.katholiekonderwijs.nl van start gegaan. Op deze nieuwe website, onderdeel van www.katholieknederland.nl, kunnen mensen met elkaar in dialoog gaan over (de toekomst van) het katholiek onderwijs in Nederland. Op deze site zijn ook verwijzingen, meer documentatie, praktijkvoorbeelden en hulpmiddelen te vinden.

De foto's die in deze onderwijsnota staan, maken deel uit van een tweetal tentoonstellingen. Deze reizende exposities, bedoeld voor scholen, hebben als motto 'Oog hebben voor'. Bij de diverse bisdommen is informatie te verkrijgen over deze tentoonstellingen, die bij gelegenheid van de onderwijsnota zijn ontwikkeld. Eén is bestemd voor het basisonderwijs, de ander voor het middelbare onderwijs. Beide exposities willen tot uitdrukking brengen waar het katholiek onderwijs in de contacten tussen mensen tot stand komt: in de overdracht van waarden gaat het daarbij altijd om de gehele menselijke persoon, die onderdeel uitmaakt van de gemeenschap. In hoofdstuk 3 van deze onderwijsnota worden deze waarden, die de kern van het katholiek onderwijs vormen, verder uitgewerkt.

AFDELING PERS & COMMUNICATIE SECRETARIAAT RKK

Bezielde en zelfbewust

Beleidsnota met het oog op een nieuwe dynamiek en een gedeelde visie in het katholiek onderwijs

Over het algemeen kan men zeggen dat ouders en leerlingen op katholieke scholen een open cultuur aantreffen waarin iedere leerling telt, waarin men omziet naar elkaar en bereid is voor de zwakkeren iets extra's te doen, waarin ruimte is voor vergeving, waarin spiritualiteit, gemeenschapszin en het zoeken naar cohesie voelbaar zijn. Hoop wint het van doemdenken, zingeving van cynisme, saamhorigheid van concurrentie.¹

I. Inleiding

1. De aanleiding tot deze nota

In 1996 publiceerden wij als Nederlandse bisschoppen de brief *Katholiek onderwijs en de komende tijd*.² In die brief riepen wij op tot bezinning op de toekomst van het katholiek onderwijs in Nederland. Die bezinning kreeg de vorm van een consultatie, georganiseerd door de Nederlandse Katholieke Schoolraad en het College van Bisschoppelijk Gedelegeerden voor het katholiek onderwijs. Zij stelden daartoe de Consultatiecommissie 'Katholiek onderwijs 2000plus' in. De bevindingen van deze commissie zijn neergelegd in het rapport *Is het katholiek onderwijs millennium-bestendig?*³ Het is op 30 januari 1999 gepresenteerd en onder meer door kardinaal Simonis als voorzitter van de Bisschoppenconferentie in ontvangst genomen. In *Katholiek onderwijs en de komende tijd* spraken wij de hoop uit de consultatie te kunnen afsluiten met een richtingwijzende visie op het katholiek onderwijs. Ons oogmerk daarbij was dat dit onderwijs met nieuw elan het derde millennium zou ingaan.⁴

Als bisschoppen hebben wij een eigen taak en verantwoordelijkheid ten aanzien van het katholiek onderwijs. Ze betreffen de erkenning van scholen als katholieke scholen,⁵ het godsdienstonderwijs en de katholieke godsdienstige opvoeding aan katholieke scholen.⁶ Deze verantwoordelijkheid brengt met zich mee dat onze aandacht met name gericht is op de katholieke identiteit van de scholen, op de inhoud van het godsdienstonderwijs en op het schoolpastoraat. Deze verantwoordelijkheid heeft invloed op onze waarneming van het katholiek onderwijs en de opgaven waarvoor het staat en kleurt onze reactie op de consultatie.

Het katholiek onderwijs, zo blijkt uit de consultatie, staat ambivalent ten opzichte van de kerkelijke overheid. Scholen staan open voor contact met ons als bisschoppen. Met name persoonlijke contacten worden op prijs gesteld. Het katholiek onderwijs spreekt een voorkeur uit voor een brief van onze kant met inspirerende kaders. Het verwacht een visie op de toekomst, waarin rekening gehouden wordt met de huidige ontwikkelingen in de samenleving en in het onderwijs. Maar er leeft ook twijfel over de zinvolheid van een nieuwe bis-

1. Adrianus Kardinaal Simonis, 'We hebben goud in handen': toespraak bij de aanbidding van het adviesrapport van de consultatiecommissie katholiek onderwijs, 's-Hertogenbosch, 30 januari 1999, in *Kerkelijke documentatie*, 27 (1999) 124.

2. Nederlandse Bisschoppenconferentie, *Katholiek onderwijs en de komende tijd. Oproep tot bezinning aan allen die bij het onderwijs betrokken zijn*, in *Kerkelijke documentatie*, 24 (1996) 269-279.

Vervolg noten op blz. 4

schoppelijke brief, twijfel die vooral is ingegeven door vrees voor “een nieuw keurslijf”.⁷ Deze signalen wijzen erop dat onderling contact en vertrouwen versterkt mogen worden.

Dit schrijven bevat onze reactie op de consultatie. Het ontvouwt een visie en een plan. In deze beleidsnota worden beide gepresenteerd.

3. *Is het katholiek onderwijs millennium-bestendig?*

Rapport van de consultatiecommissie 'Katholiek onderwijs 2000plus', Den Haag 1999.

4. *Katholiek onderwijs en de komende tijd*, nr. 6.

5. Volgens canon 803 § 3 van het *Wetboek van Canoniek Recht* heeft de kerkelijke overheid het recht katholieke scholen te besturen en/of te erkennen en mogen scholen zich alleen katholiek noemen, als zij daarvoor toestemming hebben van het bevoegd kerkelijk gezag. In Nederland komt het niet meer voor dat scholen direct onder bisschoppelijk bestuur vallen. De Nederlandse bisschoppen hebben de bevoegdheid tot predikaatverlening en toezicht op de katholieke identiteit landelijk gedelegeerd aan de Nederlandse Katholieke Schoolraad (*Algemeen reglement voor het katholiek onderwijs* (Regelingen R.K. Kerkgenootschap in Nederland nr. 2), Utrecht: Secretariaat R.-K. Kerkgenootschap in Nederland, 1987, nr. 5.3).

Vervolg noten op blz. 5

2. Het doel van deze nota

Een heldere visie is van levensbelang voor het bijzonder onderwijs.⁸ Wij onderstrepen dit als het gaat om het katholiek onderwijs. Het staat onder druk van de snelle ontwikkelingen in de Nederlandse samenleving, het onderwijs en de Kerk. De ontwikkeling van een heldere visie op katholiek onderwijs en een daarop stoelend beleid is daarom ook een urgente zaak.

In ons land is vrijheid van onderwijs uitgangspunt van de inrichting van het onderwijsstelsel. Die vrijheid is steeds ervaren als iets goeds en iets kostbaars. Vrijheid doet een beroep op onze verantwoordelijkheid. Al degenen die bij het onderwijs betrokkenen zijn, staan voor de opdracht om vorm te geven aan de vrijheid van onderwijs met het oog op de toekomst. De vele en ingrijpende veranderingen in de Nederlandse samenleving vragen van het onderwijs voortdurend dat het zich aanpast. Tegelijkertijd staat het onderwijs voor de opdracht aan zijn primaire taak trouw te blijven: kennis aan leerlingen ontsluiten, vaardigheden overdragen en introduceren in de tijd, dat alles steeds vanuit een waardeperspectief. Beide vereisten – veranderen en continueren – vragen om een visie op onderwijs en om goede onderlinge dynamiek tussen de betrokkenen.

Het katholiek onderwijs staat derhalve voor de dringende vraag hoe het in de huidige omstandigheden zijn verantwoordelijkheid voor de vrijheid van onderwijs invult en waarmaakt. In welke richting gaat het zich ontwikkelen? Waarin onderscheidt het zich? Hoe krijgt en bewaart het bezieling en vitaliteit? Wat is er nodig om voldoende draagkracht te garanderen? Wat betekent dit alles voor de verhouding tussen het katholiek onderwijs en de Rooms-Katholieke Kerk? In deze nota gaan wij op deze vragen in.

Wij willen als bisschoppen onder woorden brengen in welke richting wij het katholiek onderwijs en de katholieke school willen stimuleren. In twee woorden samengevat gaat het ons om een ontwikkeling naar een *bezielde* en *zelfbewust* katholiek onderwijs. In het onderwijs hebben wij te maken met vele partners. Wij willen waar mogelijk in goede samenwerking aansluiting zoeken bij hun oriëntaties en initiatieven. Met een helder, stimulerend en eigentijds beleid hopen wij bij te dragen aan de vitaliteit en de toekomst van het katholiek onderwijs. Bovendien hopen wij op deze wijze het algemeen belang van het bijzonder onderwijs te ondersteunen. Het is duidelijk dat contacten tussen het katholiek onderwijs en de rooms-katholieke geloofsgemeenschap zich afspelen binnen een kader. Waar nodig heeft het bestaande kader in deze brief onze kritische aandacht.

Tegelijk met deze nota bieden wij een brief aan die bestemd is voor allen die onderwijs verzorgen aan katholieke of interconfessionele scholen of, als katholieke partner, in een samenwerkingschool.

Onze intentie sluit aan bij een recente aansporing van de Vaticaanse Congregatie voor de Katholieke Opvoeding en Vorming. In *De katholieke school op de drempel van het derde millennium* merkt deze Congregatie op dat de katholieke school in het licht van de sociaal-politieke en culturele ontwikkelingen van onze tijd en in het licht van een ver-

breed takenpakket wordt uitgedaagd tot een moedige vernieuwing. “De kostbare erfenis van een eeuwenlange ervaring laat haar vitaliteit zien juist in de capaciteit tot verstandige vernieuwing. Daarom moet de katholieke school thans, net als in het verleden, op een daadkrachtige en overtuigende wijze voor zichzelf spreken.” Dat is volgens de Congregatie niet louter een kwestie van aanpassen, maar van vertrouwen in de fundamentele opdracht “om naar mannen en vrouwen te gaan daar waar zij zijn, opdat zij de gave van het heil mogen ontvangen”.⁹

3. Voor wie is deze nota bestemd?

Met deze nota richten wij ons ten eerste tot degenen die verantwoordelijkheid dragen voor en in het katholiek onderwijs, te weten:

1. de besturen of bestuurscommissies en de leiding van katholieke scholen en van scholen waarin een katholieke school als samenwerkende partner betrokken is (interconfessionele scholen, samenwerkingscholen);
2. de besturen van de diverse organisaties van belanghebbenden in het katholiek onderwijs, zoals organisaties van schoolbesturen, van schoolleiders, van onderwijzend en overig personeel, van ouders, van leerlingen en van dienstverlenende instellingen, en van de verbanden waarin deze organisaties elkaar treffen, zoals de Nederlandse Katholieke Schoolraad;
3. degenen die een specifieke functie in het katholiek onderwijs vervullen of verantwoordelijkheid dragen voor zijn identiteit, zoals identiteitsbegeleiders, docenten Godsdienst/Levensbeschouwing, portefeuillehouders identiteit in schoolbesturen, leden van identiteitscommissies of pastorale werkgroepen en dergelijke.

6. *Wetboek van Canoniek Recht*, canon 804, 805 en 827. Vgl. *Algemeen reglement voor het katholiek onderwijs*, nr. 2.3.

7. *Is het katholiek onderwijs millennium-bestendig?* 50.

8. *Vrijheid, verandering en verscheidenheid. Advies over de inrichting van het onderwijs-bestel van de Commissie Toekomst Bijzonder Onderwijs*. Den Haag: VBKO / Voorburg: Besturenraad, 2000.

9. Congregatie voor de Katholieke Opvoeding en Vorming, *De katholieke school op de drempel van het derde millennium*, in *Kerkelijke documentatie*, 26 (1998) 215 (nr. 3).

Met deze nota richten wij ons vervolgens ook uitdrukkelijk tot degenen die verantwoordelijkheid dragen in het pastoraat en de opbouw van de geloofsgemeenschappen ter plaatse (parochies, dekenaten). Wij vinden het namelijk belangrijk dat er ook plaatselijk – en niet alleen diocesaan en landelijk – contact is tussen concrete geloofsgemeenschappen en het katholiek onderwijs.

Verder nodigen wij allen uit die zich betrokken weten bij het onderwijs, bij het katholiek onderwijs in het bijzonder, – onder hen ook ouders – om van deze nota kennis te nemen.

4. De opzet van deze nota

Deze nota begint met een schets van de voornaamste vragen waarvoor naar ons inzicht het katholiek onderwijs staat. Vervolgens schetsen wij enkele fundamentele uitgangspunten van katholiek onderwijs. In een derde hoofdstuk formuleren wij onze voornaamste beleidsdoelen voor de komende jaren. In een eerste bijlage staat de agenda met de activiteiten die wij ons voorgenomen hebben voor de komende vijf jaar. In een tweede bijlage geven wij kort het vigerend beleid weer van enkele instanties binnen het katholiek onderwijs.

Soms bevat de tekst inspringende gedeelten: deze geven een toelichting op bepaalde onderdelen. Binnen een kader geplaatste tekst bevat uitgangspunten of richtlijnen voor de praktijk op belangrijke onderdelen.

II. Voor welke vragen weten wij ons gesteld?

Wij dienen ons te realiseren in welke situatie het katholiek onderwijs zich thans bevindt. Globaal wordt die situatie in sterke mate bepaald door de ontwikkeling van de Nederlandse samenleving, het onderwijs, de wijze waarop rooms-katholieken in de Kerk staan, en de verhouding van het katholiek onderwijs tot de leiding van de Kerk. Wat is er gaande op deze gebieden en voor welke vragen stelt dat ons?

1. De katholieke school bevindt zich in een seculariserende, individualiserende en multiculturele samenleving waarin het christendom een minderheid is.

Genoemde feiten spreken voor zich. De Nederlandse samenleving staat al enkele decennia onder invloed van een krachtig proces van secularisatie. In Nederland als geheel is het christendom in de positie van een minderheid terechtgekomen. Een latent christendom bepaalt mede het waarde-aanvoelen in onze cultuur en samenleving, al is basale kennis van de christelijke traditie steeds minder vanzelfsprekend. In de samenleving worden mensen als vrije en zelfstandige individuen benaderd. Zij worden aangesproken op hun vermogen zelf verantwoordelijk te zijn voor de richting en de inrichting van hun leven. Met name in de grote steden treft men een grote etnische, culturele, levensbeschouwelijke, ethische en godsdienstige verscheidenheid onder de bevolking aan. Ten aanzien van ontwikkelingen op economisch, technisch en cultureel gebied geldt de Noord-Amerikaanse cultuur veelal als een voorbeeld.

Katholieke scholen staan in deze seculariserende, individualiserende en multiculturele context. Hun opgave om katholieke school te zijn – wij begrijpen dit maar al te goed – is bepaald niet eenvoudig.

De integratie van de diverse bevolkingsgroepen in de Nederlandse samenleving is belangrijk. Als bisschoppen willen wij eraan bijdragen dat autochtone Nederlanders en nieuwkomers zo goed mogelijk samenleven. De kwaliteit van de ontmoeting met elkaar is immers een “toetssteen van onze menselijkheid”.¹⁰ Het onderwijs speelt een belangrijke rol in een multiculturele samenleving. Katholiek onderwijs is een aanbod aan alle leerlingen, ongeacht hun achtergrond. Het wil bijdragen aan onderling begrip, aan ontmoeting en sociale samenhang. De katholieke school is, vooral in grote steden, een multiculturele samenleving in het klein. In dit verband staan katholieke scholen voor de vraag

- hoe en of zij bij zulke divers samengestelde schoolpopulaties in een volwaardige zin van het woord katholieke scholen kunnen zijn en blijven,
- hoe zij concreet recht kunnen doen aan leerlingen met een andere levensbeschouwelijke of godsdienstige achtergrond,
- en hoe zij botsingen met andere waarden, normen en godsdiensten kunnen voorkomen en hoe zij met zulke botsingen moeten omgaan, wanneer zij zich voordoen.

Het onderwijs draagt er toe bij dat mensen zich zelfstandig en vrij in de samenleving leren bewegen. ‘Vrijheid’ en ‘zelfstandigheid’ geven in belangrijke mate oriëntatie aan de doelen waarop onderwijs zich thans richt. Scholen hebben ook met de keerzijde van de individuali-

10. Nederlandse Bisschoppenconferentie, *Ik was vreemdeling, Herderlijk schrijven over migranten en vluchtelingen*, in *Kerkelijke documentatie*, 26 (1998) 411-427; citaten 411-412.

11. In *Katholiek onderwijs in de komende tijd*, nr. 17-19 hebben wij gewezen op de dienst van onderwijs en vorming aan de zorg voor het leven. 'Zorg voor het leven' omschreven wij als respect voor de natuurlijke grondslagen van het leven, respect voor de waardigheid en onschendbaarheid van elke mens en met name van de zwakkeren en aandacht voor een zinvol leven. Zorg voor het leven gaat allen aan. Christenen hebben daarbij een eigen ethische inbreng en verantwoordelijkheid, verwoord bijvoorbeeld in de Bergrede (Mt 5-7), die vitaal blijft in de levende verbondenheid met Christus en zijn Geest in de gemeenschap van gelovigen. Het katholiek onderwijs is in dat perspectief een instrument om de toekomstige samenleving met deze waarden in contact te brengen.

12. Het draagt de sporen van de tijd dat ruim 40% van de Nederlandse bevolking katholiek was en het katholiek onderwijs zich vrijwel uitsluitend op deze bevolkingsgroep richtte.

13. *Katholiek onderwijs en de komende tijd*, nr. 11-16.

sering te maken. Zij merken de invloed van de fragmentatie in de samenleving, van gebroken gezinssituaties, nieuwe maatschappelijke tweedelingen en de drukke agenda's van hun ouders op leerlingen. Dat brengt nieuwe aandachtspunten met zich mee. Katholiek onderwijs hecht aan vorming van de hele mens tot persoon. Het staat voor de opdracht een goede balans te vinden tussen waarden waarin de ontplooiing van de persoon centraal staat (vrijheid, zelfstandigheid) en waarden waarin de ander en de gemeenschap centraal staan (zorg, veiligheid, solidariteit, samenwerking, gemeenschapszin).¹¹

In de periode van de emancipatie van de katholieken als groep in de Nederlandse samenleving was het katholiek onderwijs als zuil gestructureerd. Die structuur staat onder druk. Deels is dat een gevolg van de differentiatie in het onderwijsaanbod en van de taak van de overheid om in het licht van de grondwettelijke vrijheid van onderwijs vraag en aanbod op elkaar af te stemmen. Deels is dat ook een gevolg van een tweede periode van emancipatie van katholieken, nu sterker gericht op de identiteit van concrete personen. Het katholiek onderwijs staat voor de uitdaging bezielde en zelfbewust een aanbod te doen als dienst aan de ontwikkeling van jonge mensen en van de samenleving. De nieuwe verhoudingen vragen een passend antwoord. Daarmee staat het katholiek onderwijs voor de vraag

- hoe het moet omgaan met het verhoudingsgewijze grote bestand aan katholieke scholen¹² en met de vraag van scholen en schoolbesturen, vooral in het voortgezet onderwijs, of zij zich als een katholieke school moeten blijven profileren,
- hoe het zich moet opstellen ten opzichte van plannen van de overheid om ouders meer invloed te geven op de vaststelling van de grondslag van een school,
- en hoe het zich moet opstellen ten opzichte van samenwerkingscholen van openbaar en bijzonder onderwijs, voorzover katholieke scholen daarin betrokken zijn.

2. Veranderingen in het onderwijs en op communicatief gebied

In onze vorige brief hebben wij reeds gewezen op de veranderingen in het Nederlands onderwijs.¹³ Zij hebben vooral betrekking op de bestuurlijke aansturing van het K onderwijs (bestuurlijke schaalvergroting en samenwerking, invoering lumpsum financiering, deregulering en autonomievergroting, grotere invloed lokale overheden, sterkere oriëntatie op de werking van de markt) en op vernieuwing van de onderwijsvormen (basisvorming, tweede fase HAVO en VWO, herstructurering VMBO). In de samenleving doen zich nieuwe pedagogische en educatieve uitdagingen voor. Ze leiden tot allianties van scholen met hulpverleningsinstaties en politie, educatie van ouders, grotere aandacht voor waarden en normen en de nieuwe mogelijkheden op het terrein van informatie en communicatie.

Vooraf de nieuwe mogelijkheden op het terrein van informatie en communicatie hebben grote invloed in het onderwijs. Allerlei grenzen, wereldwijd, zijn verlegd. Jonge mensen maken zich vaardigheden op dit gebied snel eigen. Velen stemmen hun beroepsperspectieven af op de ICT-sector. Het onderwijs heeft nieuwe taken gekregen. Het bouwt mee aan nieuwe communicatieve infrastructures in de samenleving. De omwenteling op informatietechnologisch en communicatief gebied leidt tot een nieuwe cultuur.

Er vestigen zich nieuwe patronen in het onderhouden van contacten, het vergaren en uitwisselen van informatie, de beïnvloeding van standpunten, het leren, het geven van leiding, de publieke meningsvorming, enzovoorts. Netwerken en knooppunten staan model voor nieuwe sociale verbanden. Minder dan voorheen lijken mensen te zijn aangewezen op

zichtbaar samenkomen op een zelfde plaats.

Ook leren heeft een andere betekenis gekregen. Het leren van de leerling staat centraal. Kinderen worden uitgenodigd actief en participatief om te gaan met de werkelijkheid. Zij leren verbanden te leggen met de bagage die zij reeds verworven hebben, deze te verfijnen, uit te bouwen en te herschikken. Zij leren leren. Zij maken zich leerstof eigen vanuit de structuur van concrete opgaven en problemen. Organisatie van kennis en vaardigheden (van zoeken tot loslaten) met het oog op bepaalde vragen krijgt meer nadruk dan verwerving, reproductie en behoud van bepaalde kennis en vaardigheden, al behouden meer traditionele vormen van leren hun waarde. De taak van de docent verandert van instructie naar begeleiding, al blijft een docent wél docent en blijft de ontmoeting van docent en leerling een unieke mogelijkheid tot leren.

Deze ontwikkelingen brengen nieuwe kansen en uitdagingen met zich mee voor het katholiek onderwijs.

- De ontwikkelingen in de aansturing van het onderwijs stellen de katholieke school voor de uitdaging om
  - te koersen op de eigen missie
  - en bij alle veranderingen een menselijke maat in acht te nemen, personeelsleden gemotiveerd te houden en het karakter van een school als pedagogische en educatieve gemeenschap te bewaren.
- De ontwikkelingen op informatietechnologisch en communicatief terrein wekken
  - de pedagogische vraag naar een verbinding van communicatieve en technische vaardigheden met bezinnende vormen van leren¹⁴

14. *Katholiek onderwijs en de komende tijd*, nr. 15.

- de ethische vraag naar een menswaardig gebruik van de nieuwe media,
- en de vraag naar de kansen die de nieuwe media bieden op het terrein van de morele, spirituele en godsdienstig-levensbeschouwelijke communicatie.
- Het ‘nieuwe leren’ stelt voor de uitdaging
  - telkens opnieuw de vraag te stellen naar de waardebepaling van leerervaringen,
  - dit ‘nieuwe leren’ ook op moreel, godsdienstig en levensbeschouwelijk terrein te realiseren
  - en in de rol van docenten ruimte te houden voor de communicatie van gewone levenswijsheid.

3. Katholieken en hun band met geloof en Kerk

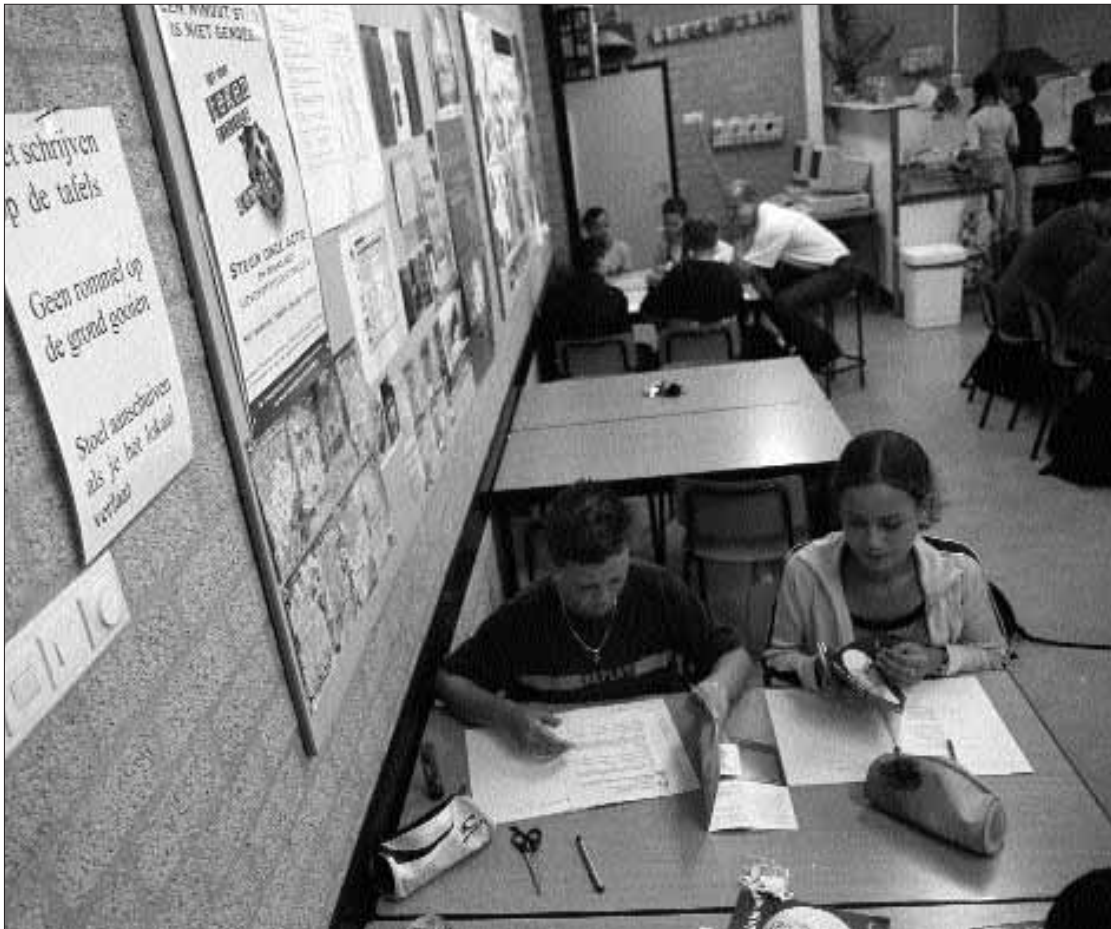
De katholieke geloofsgemeenschap bevindt zich sinds het Tweede Vaticaans Concilie (1962-1965) in een intens proces van vernieuwing.

Een van de vitale kernen van die vernieuwing is de herontdekking van het gemeenschapskarakter van de Kerk. God zelf, zo gelooft zij, nodigt uit tot gemeenschap met Hem. Zijn uitnodiging betreft alle mensen. In Christus reikt God gemeenschap aan. De Kerk verstaat zichzelf als teken en instrument van die gemeenschap. Zij weet zich bezielde door de kracht van de Geest en geroepen tot getuigen van het Evangelie in woord en daad. De Eucharistie op zondag is het hart van haar samenkomen en de bron van haar leven. Daar viert zij gemeenschap met God en onderling, een wereldwijde verbondenheid onder leiding van het college van bisschoppen onder leiding van de paus. Daar ontvangt zij oriëntatie en kracht voor haar missie.

Een vernieuwingsproces kent eigen spanningen. Niet iedereen zal het dan ook als ‘vernieuwing’ ervaren. De Nederlandse katholieken staan op eigen wijze in dit proces. Een foto zou een uitermate bont gezelschap te zien geven. De bontheid wijst op een grote variëteit aan kerkelijk en gelovig meeleven. Diverse houdingen komen tegelijkertijd voor. Men bemerkt zowel trouwe deelname aan het kerkelijk en sacramenteel leven als meeleven van afstand. Naast inzet voor activiteiten in kerkelijk verband, verlegenheid om geloof tot uiting te brengen. Naast overtuigd onderschrijven van heel de kerkelijke leer, voorkeur voor bepaalde aspecten. Dit alles wijst op een ingrijpende overgang. Vroeger bevorderde het lidmaatschap van het katholieke volksdeel een engagement met de katholieke gemeenschap. De ervaring leert dat engagement thans vooral op persoonlijke keuzen steunt. Een keuze die – in telkens wisselende omstandigheden – steeds weer gemaakt of bevestigd moet worden. De katholieke school is niet meer, zoals vroeger, een vanzelfsprekende uiting van katholiek leven. Dit alles is een gegeven. Als bisschoppen kunnen en willen wij onze ogen er niet voor sluiten.

Een katholieke school heeft met leerlingen, ouders, docenten, schoolleiders en schoolbestuurders te maken. Als zij een katholieke achtergrond hebben, treft zij bij hen in een of andere variant een band met geloof en Kerk aan.

Ouders zijn allereerst de ‘weg-bereiders’ naar de school. Oermenselijke houdingen van liefde, verantwoordelijkheid en instaan voor elkaar worden gewekt bij de geboorte van een kind. Zij liggen aan de basis van de opvoeding en de relatie tussen ouders en kinderen. In de eerste levensjaren zijn ouders de primaire opvoeders. Bij het vervullen van hun taak kan de

christelijke boodschap een kostbare bron van inspiratie zijn. In het verlengde hiervan kiest een gedeelte van hen een katholieke school voor hun kinderen. Daarbij spelen veelsoortige motieven een rol. Sommige ouders opteren voor een welbepaalde visie op de mens, de wereld en de maatschappij, gevoed door het katholieke geloof. Anderen gaan af op de faam of de bereikbaarheid van een school, het onderwijskundig en pedagogisch klimaat, de omgang met waarden, de aandacht voor religiositeit, of de wijze waarop zij als ouders bij de school betrokken worden. Doorslaggevend is de levensstijl die zij op een school aantreffen en de mate waarin zij zich ermee verwant voelen. Ouders verwachten ook iets van een katholieke school en zijn gevoelig voor de identiteitsaspecten van het schoolleven. Een katholieke school mag zich van hen duidelijk presenteren. Sommige ouders geven te kennen op identiteitsgebied meer te verwachten dan wat op een school gangbaar is of haalbaar geacht wordt. Dat geldt vooral voor het primair onderwijs. Andere ouders zijn tevreden met de profilering.¹⁵ Hoe dan ook, een open samenspel tussen ouders en de volwassenen in de school wordt op prijs gesteld.¹⁶ In hun dienst en verantwoordelijkheid ten aanzien van het kind zijn zij partners van elkaar. Zij kunnen en mogen elkaar aanvullen, ondersteunen, inspireren en bemoedigen in deze taak, ook al heeft ieder een eigen onvervreemdbare verantwoordelijkheid en zijn de mogelijkheden tot beïnvloeding van elkaars terrein beperkt. In

15. *Is het katholiek onderwijs millennium-bestendig?*
44.

16. *Is het katholiek onderwijs millennium-bestendig?*
46.

elk geval is het belangrijk dat ouders en scholen van elkaar weten en elkaar respecteren.

Ook onder docenten, schoolleiders en bestuurders van katholieke scholen – onder wie zich katholieken en niet-katholieken bevinden – is een grote verscheidenheid te vinden naar overtuiging en engagement. Zij zullen minstens formeel de grondslag van de katholieke school respecteren. Onder hen blijkt ook steeds weer bereidheid te vinden tot extra inzet voor zaken op identiteitsgebied.

Globaal mag men zeggen dat de oudere generatie onder de katholieke docenten en schoolleiders in godsdienstig en religieus opzicht voor een andere levensopgave staat dan de jongere generatie. De oudere generatie is zelf nog opgegroeid in een volop katholiek milieu, terwijl het startpunt van de jongere generatie veelal door secularisatie en individualisering gekleurd is. Terwijl de oudere generatie eerder voor een opdracht stond tot persoonlijke toe-eigening en emancipatie op geloofsgebied, vaak tot uiting gebracht in een vraag om ruimte en aanpassing in de aangereikte traditie, staat de jongere generatie eerder voor een opdracht om helder te krijgen hoe zij staat ten opzichte van de vraag naar God, de traditie en het leven en spreken van de Kerk.

Onder degenen die men mag rekenen tot de nieuwere generatie docenten, doet zich ook een nieuwe openheid voor levensbeschouwelijke en godsdienstige onderwerpen voor. Sommigen van hen hebben een oprechte belangstelling voor het 'geloof'. Tegelijkertijd is de kennis ervan in deze generatie over het algemeen gering, maar kent zij niet de 'last' van een verleden dat door ervaringen met de Kerk getekend is. Zij daagt de Kerk uit op verstaanbare wijze haar geloof tot uitdrukking te brengen. Wij slagen er lang niet altijd in de goede toon en de goede woorden te vinden.

In feite hebben katholieke scholen met een groeiende groep niet-katholieken te maken. Zij treffen een brede waaier van gevoeligheden aan die concreet bepalen welke mogelijkheden zij als katholieke school hebben tot vormgeving van hun identiteit.

- Scholen staan voor de vraag:
  - hoe samen, in alle verscheidenheid, te zoeken naar en vorm te geven aan een collectieve identiteit;
  - hoe voldoende actief draagvlak voor de katholieke signatuur in de scholen aanwezig blijft¹⁷
  - en hoe de religieus-levensbeschouwelijke communicatie tussen alle betrokkenen in de school bevorderd kan worden.¹⁸
- Als bisschoppen staan wij voor de vraag hoe wij op een bezielende en geloofwaardige wijze bij het katholiek onderwijs betrokken kunnen zijn.¹⁹

4. De verhouding van het katholiek onderwijs tot de leiding van de Kerk

Sinds 1966 hebben de Nederlandse bisschoppen de verantwoordelijkheid voor het katholiek onderwijs voor een aanzienlijk deel in handen gelegd van leken.²⁰ Dezen hebben die verantwoordelijkheid bewust aanvaard, tot op de huidige dag. Er groeide echter ook afstand tussen school en kerkelijke leiding. Een afstand die soms de kleur had van onderlinge vervreemding en achterdocht. Zo leeft in het onderwijs vrees voor een nieuwe en ongewenste kerkelijke bemoeienis. Zo is bij de kerkelijke overheid het vertrouwen in de eigen verantwoordelijkheid van het katholiek onderwijs steeds ook gemengd geweest met zorg om de koers en de inhoud van de identiteit. Beeldvorming aan beide zijden gaf vaak een defensief karakter aan

17. *Is het katholiek onderwijs millennium-bestendig?* 46; *Katholiek onderwijs en de komende tijd*, nr. 24.

18. *Is het katholiek onderwijs millennium-bestendig?* 46 merkt terecht op dat deze communicatie meer omvat dan "praten over geloof en zingeving" of "oriëntatie op waarden en normen of informatie daarover", maar veeleer een gezamenlijk ervaren en soms expliciet uitdrukken is van "verwondering, verlangen, verzet, vertrouwen en vergeving".

19. *Is het katholiek onderwijs millennium-bestendig?* 50.

20. B. kard. Alfrink, Toespraak gehouden b.g.v. de installatie van de nieuwe Nederlandse Katholieke Schoolraad, op zaterdag 4 juni 1966, in *Analecta Aartsbisdom Utrecht* 39 (1966) 133-137.

de onderlinge verhoudingen. De beelden getuigden vooral van onbekendheid met elkaar en in gebreke blijvend contact.

De tijd van de personele unie van kerkbestuur en schoolbestuur is voorbij. Kerk en onderwijs zijn partners. Zij zijn op samenwerking aangewezen. Ieder heeft een eigen verantwoordelijkheid, deskundigheid en inbreng. Zij kunnen van elkaar veel profijt hebben bij de behartiging van de belangen van de katholieke scholen.

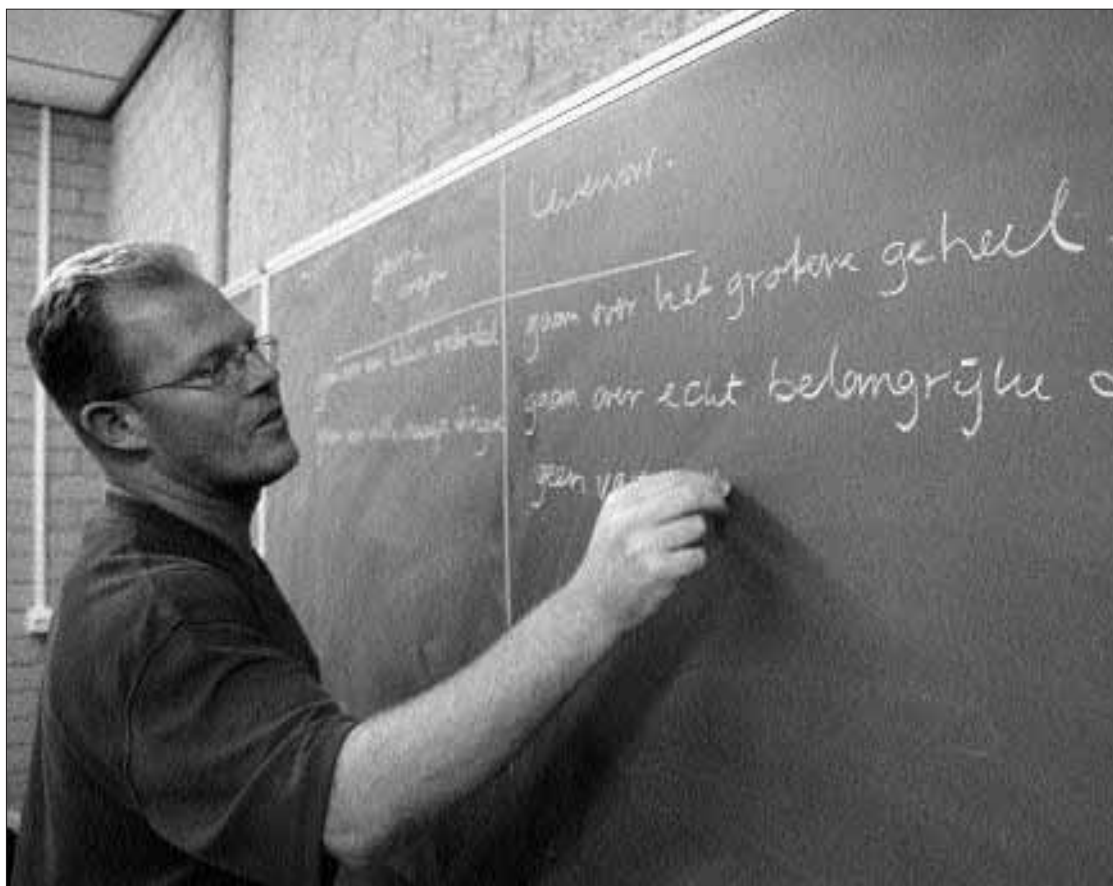
21. In het advies *Vrijheid, verandering en verscheidenheid* dat handelt over de inrichting van het onderwijsbestel, van de Commissie Toekomst Bijzonder Onderwijs (Den Haag: VBKO/Voorburg: Besturenraad, 2000) wordt het belang van een visie op onderwijs onderstreept omwille van de toekomst van het Nederlandse onderwijsbestel, waarvan het onderscheid van openbaar en bijzonder onderwijs kenmerkend is. Zie blz. 40-44.

In onze tijd vraagt het katholiek onderwijs de bisschoppen om inspirerend leiderschap. Het vraagt hen bovendien mee te denken over een christelijke visie op onderwijs en vorming.²¹ Het erkent de eigen verantwoordelijkheid van de bisschoppen voor het vak Godsdienst/Levensbeschouwing, het schoolpastoraat en de katholieke identiteit van de school. Het vraagt hun tegelijkertijd op een eigentijdse wijze en met respect voor de zelfstandigheid van de school vorm te geven aan de uitoefening van deze verantwoordelijkheden. Het katholiek onderwijs vraagt derhalve vooral om kwaliteitsimpulsen die de eigenwaarde van dit onderwijs ten goede komen.²² Van haar kant verwacht de kerkelijke leiding dat het katholiek onderwijs in de vervulling van zijn pedagogische en educatieve taak een bijdrage levert aan de zending van de Kerk in deze wereld. Zij vraagt om bij te dragen aan de vorming van jonge mensen tot persoon en hen op het terrein van godsdienst en moraal eerlijk en verantwoord wegwijs te maken. Zij vraagt speciale aandacht voor de zwakkeren en voor de bevordering van een vreedzaam samenleven.

22. Eigenwaarde is iets anders dan meerwaarde. Een benadering van het katholiek onderwijs in termen van meerwaarde leidt ertoe dat het zich voortdurend vergelijkt met niet-katholiek onderwijs. Het manoeuvreert zich daarmee in een defensieve of reactieve positie. Beter is positief te koersen op eigen kracht.

Op institutioneel niveau zijn de onderlinge verhoudingen vastgelegd in het *Algemeen Reglement voor het Katholiek Onderwijs* (ARKO) van 1987. Dat omschrijft de taken van bisschoppelijk gedelegeerden in hun bisdom en landelijk, de bevoegdheid en taak van de Nederlandse Katholieke Schoolraad en van de Commissie van Toezicht en Advies inzake de opleiding van godsdienstleraren. In het ARKO is onder meer geregeld aan welke voorwaarden onderwijsinstellingen moeten voldoen om zich een katholieke instelling te mogen noemen. Door een aantal scholen, met name in het voortgezet onderwijs, wordt het ARKO, vooral op het punt van de erkenning als katholieke school, als een te star kader ervaren.

De bisschoppelijk gedelegeerden voor het katholiek onderwijs verzorgen namens de diocesane bisschoppen de contacten met het veld van het onderwijs. De gedelegeerden van de zeven bisdommen vormen samen een college ter landelijke coördinatie van hun werkzaamheden.

Scholen voor primair onderwijs krijgen op identiteitsgebied begeleiding van theologisch en catechetisch geschoolde identiteitsbegeleiders. Zij zijn per bisdom of per regio in dienst van een werkgever en benoemd met een akkoordverklaring, in enkele gevallen een zending, van de diocesane bisschop. Identiteitsbegeleiders hebben intensief inhoudelijk contact met de bisschoppelijk gedelegeerden. Zij geven belangrijke impulsen aan de identiteit van scholen, het godsdienstonderwijs en de samenwerking tussen de school en de plaatselijke geloofsgemeenschap.

In scholen voor voortgezet onderwijs en voor beroeps- en volwasseneneducatie stellen docenten Godsdienst/Levensbeschouwing in zekere zin de Kerk aanwezig. Zij zijn benoemd met een akkoordverklaring van de diocesane bisschop. Zij ervaren hun werk niet altijd als even gemakkelijk. Het feit dat zij hun krachten geven aan hun vak en hun leerlingen, getuigt van een diepere bewogenheid, die zij mogelijk ook als een roeping beleven.

Diverse organisaties in het katholiek onderwijs hebben in de afgelopen jaren hun inspanningen op het gebied van de signatuur vergroot. Zij streven bewust naar katholiek onderwijs als een 'waarde-vol' onderwijs. De behoefte aan goed overleg en goede samenwerking met de kerkelijke leiding is toegenomen. De katholieke school wordt een agendapunt voor plaatselijke geloofsgemeenschappen.

Er tekent zich in de verhouding tussen de Kerk en het katholiek onderwijs een nieuwe dynamiek af. Drijfveer in die dynamiek is het zoeken naar goede onderlinge communicatie, naar een gedeelde visie op de katholieke school en een synergetisch beleid. Dat vraagt ook om structuren en processen die dit bevorderen. In dit licht is na te gaan

- hoe de plaats en taak van bisschoppelijk gedelegeerden voor het katholiek onderwijs, mede in het licht van het streven naar een heldere adviesstructuur van de Bisschoppenconferentie, in deze nieuwe dynamiek vorm kan krijgen,
- hoe het contact tussen plaatselijke geloofsgemeenschappen en katholieke scholen, zeker waar zij van elkaar vervreemd zijn, verbeterd kan worden.

5. Alles overziende

In het *Woord aan de Nederlandse bisschoppen* van het bestuur van de Nederlandse Katholieke Ouderorganisatie staat een rake typering van de veranderde plaats van het katholiek onderwijs. Het "is gaandeweg gegroeid van een uitgebreid netwerk van katholieke bijzondere scholen, dat deel uitmaakte van de katholieke en kerkelijke gemeenschap, naar relatief zelfstandige scholen, die op basis van de grondslag met wisselend succes pogen om aan hun katholiciteit vorm en inhoud te geven".²³ De maatschappelijke dynamiek en de diversiteit aan achtergronden bij leerlingen, ouders en personeel waarmee katholieke scholen heel concreet te maken hebben, zijn duidelijk. De aansturing, inrichting en aard van het onderwijs veranderen. Wij realiseren ons wat het katholiek onderwijs verwacht van de Kerk en haar leiding. Het is overduidelijk dat het katholiek onderwijs in de huidige omstandigheden moet kunnen rekenen op onze krachtige steun en inspirerende impulsen. Samen staan alle betrokkenen voor de uitdaging een stap vooruit te zetten. Een stap in de richting van bezieling en zelfbewustzijn.

In het licht van de actuele ontwikkelingen vraagt deze stap

- dat wij duidelijk maken wat een school tot een katholieke school maakt,
- dat wij aangeven hoe wij de aansturing van het katholiek onderwijs zien op die onderdelen waarvoor de kerkelijke leiding uitdrukkelijk verantwoordelijkheid heeft,
- en dat wij aangeven welke ondersteuning wij willen stimuleren.

23. Bestuur van de Nederlandse Katholieke Oudervereniging, *Woord aan de Nederlandse bisschoppen*, Den Haag, 30 januari 2000.

III. Uitgangspunten

In dit hoofdstuk staat de vraag centraal wat een school tot katholieke school maakt. Waar aan is een katholieke school te herkennen? Aan welke criteria moet een school voldoen om als katholieke school erkend te worden en te blijven? Het bijzondere van een katholieke school is niet gelegen in het feit dat in dit onderwijs jonge mensen persoonlijk, maatschappelijk en beroepsmatig gevormd worden. Dat gebeurt op alle scholen. Het bijzondere heeft te maken met het feit dat een katholieke school als educatieve gemeenschap, verbonden met de rooms-katholieke geloofsgemeenschap, leeft en werkt vanuit waarden die kenmerkend zijn voor deze gemeenschap.

In het volgende situeren wij het katholiek onderwijs eerst vanuit een reflectie op het recht van kinderen op onderwijs en op de aard van onderwijs en vorming. Voor de Kerk heeft dit onderwijs een band met haar zendingsopdracht. Dat brengt ons vervolgens bij de omgang met een waardeschaal die voor katholiek onderwijs kenmerkend is. Voorop staat de vraag om welke waarden het gaat. De omgang ermee vindt plaats in diverse schoolsoorten en in zeer diverse situaties. Speciale profilering vindt plaats op het gebied van de gemeenschapsvorming, het vieren, het leren en het dienen. Tenslotte gaan wij in op de invulling van onze verantwoordelijkheid en taak als bisschoppen ten aanzien van het katholiek onderwijs.

1. Een recht van het kind

Volgens het *Verdrag over de rechten van het kind* (1989) van de Verenigde Naties is onderwijs een recht van het kind.²⁴ Het verdrag roept de staten op de verwezenlijking van dit recht te bevorderen en elk kind gelijke kansen te geven. De staten zijn het erover eens dat onderwijs betrekking heeft op de volle ontwikkeling van de persoonlijkheid, talenten en geestelijke en lichamelijke capaciteiten van het kind.²⁵ Het verdrag onderstreept dat het kind respect leert voor de mensenrechten en de fundamentele vrijheden, voor zijn of haar ouders, culturele identiteit, taal en waarden, voor de waarden van het land waarin het leeft en – mocht dit het geval zijn – van het land waaruit het afkomstig is, en voor de natuur. Het individu is echter niet het eindpunt van het onderwijs. Het gaat erom dat jonge mensen verantwoord leren leven in een vrije samenleving, in een geest van begrip, vrede, verdraagzaamheid, gelijkheid van geslachten en vriendschap tussen alle volken en etnische en religieuze groepen. Daarbij dient de vrijheid te worden gewaarborgd van individuen en gemeenschappen om onderwijsinstellingen op te richten en te leiden, overeenkomstig de minimum vereisten van de staat.

Het kind staat centraal in het onderwijs. Dat is belangrijk. Onderwijs begint niet met een recht van ouders, van scholen, van de staat of van kerken. Kinderen en jonge mensen zijn de rechthebbenden. Ouders, scholen, staat of Kerk: zij bewijzen een dienst aan kinderen en jonge mensen. Onderwijs, met andere woorden, is een dienst. Een dienst uiteindelijk aan de diepste vraag die al vanaf jonge leeftijd in ieder mens leeft, namelijk om volledig mens te mogen worden.²⁶

De Rooms-Katholieke Kerk herkent zich in deze benadering van het onderwijs. In de *Verklaring over de christelijke opvoeding* (1965) noemt het Tweede Vaticaans Concilie het recht op opvoeding een onvervreemdbaar recht van alle mensen.²⁷ Dit recht is het eerste grondbeginsel dat het concilie vermeldt in verband met de christelijke opvoeding. Het

24. Artikel 28.

25. Artikel 29.

26. Vgl. *Katholiek onderwijs en de komende tijd*, nr. 31.

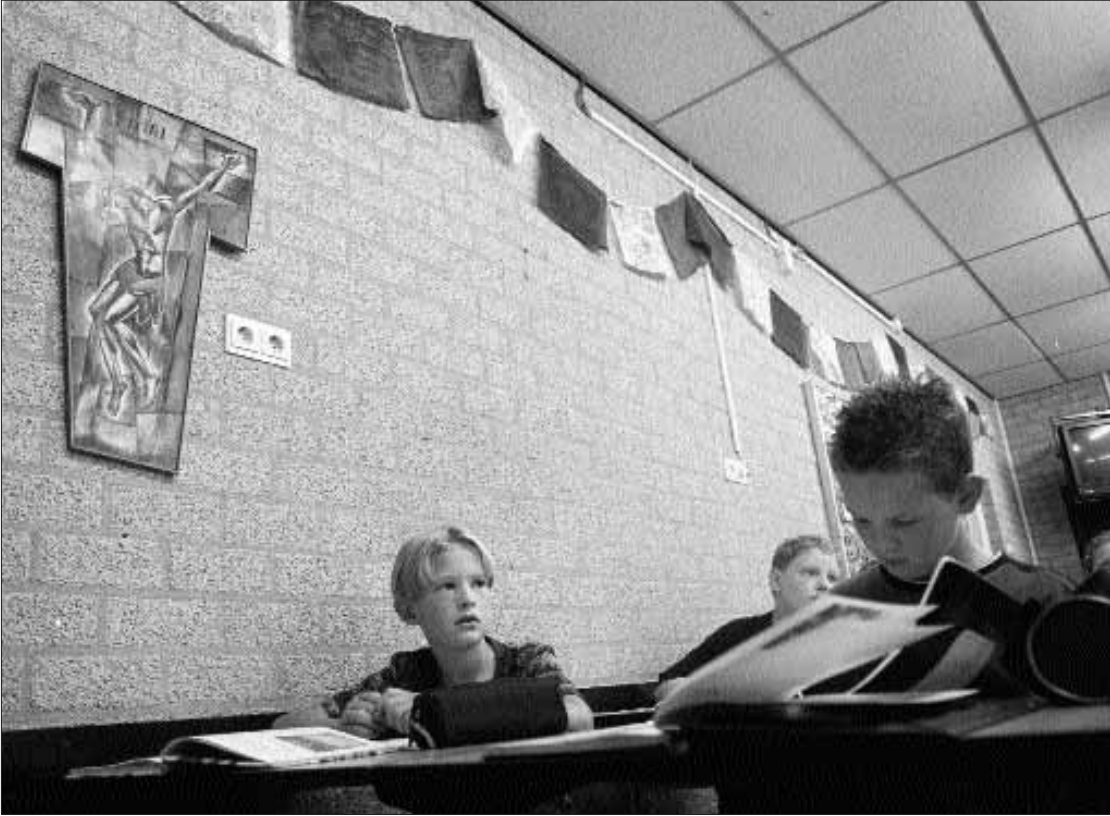
27. *Gravissimum educationis*, nr. 1.

Latijnse woord *educatio*, hier vertaald als 'opvoeding', wijst in dit verband op het geheel van onderwijs en vorming. Dit recht is gebaseerd op de menselijke persoon. Ras, stand, sekse en dergelijke geven iemand niet meer of minder recht op onderwijs en vorming.²⁸ Educatie moet in overeenstemming zijn met de eigen aard, het doel en het geslacht van de persoon. Onderwijs en vorming moeten aangepast zijn aan de cultuur en de traditie waarin men leeft. Ook het concilie beschouwt het individu echter niet als het eindpunt van onderwijs en vorming. Uiteindelijk richtpunt is de "openheid voor de broederlijke gemeenschap met de andere volkeren tot begunstiging van de ware eenheid en vrede op aarde".

Dit uitgangspunt bij het kind vinden wij ook bevestigd in de gedachte van paus Johannes Paulus II dat de mens "de eerste en belangrijkste weg van de Kerk" is. Hij doelt daarmee op het concrete leven van elke mens. Elke mens is een onherhaalbare werkelijkheid, bijzonder "in zijn wederwaardigheden en vooral in zijn zielsgeschiedenis". "Overeenkomstig zijn geestelijke ontvankelijkheid en ook de vele en verschillende lichamelijke en tijdelijke behoeften schrijft de mens deze persoonlijke geschiedenis via talloze bindingen, contacten, situaties en sociale structuren die hem verbinden met andere mensen; en

28. In het licht van de toenemende betekenis van permanente educatie zou in dit verband ook de factor 'leeftijd' expliciete vermelding verdienen.

dit doet hij vanaf het eerste ogenblik van zijn aardse bestaan, vanaf zijn ontvangenis en geboorte.” Bij het vervullen van haar taak moet de Kerk, aldus de paus, deze concrete mens voor ogen hebben. Hij is de eerste weg die zij moet begaan, een weg die Christus zelf gewezen heeft door mens te worden.²⁹

29. Johannes Paulus II, *Encycliek Redemptor hominis*, nr. 14, in *Archief van de kerken* 34 (1979) 382.

30. *Learning: the Treasure within, Report tot the UNESCO from the International Commission on Education towards the XXIst century, under the leadership of Jacques Delors*, Paris 1996.

31. Vgl. de herkomst van 'educatie' van het Latijnse *educare*: naar buiten leiden.

2. Onderwijs en vorming

Onderwijs en vorming zijn dus gericht op de ontwikkeling van de persoonlijkheid en de capaciteiten van kinderen, jonge mensen en volwassenen. In deze beleidsnota beperken wij ons tot onderwijs en vorming aan kinderen en jonge mensen. Een rapport van de Unesco spreekt over hun persoonlijkheid en talenten als een schat die binnen in hen zit.³⁰ Zoals het woord zegt lokt educatie die schat naar buiten.³¹ Maar een ontplooide persoonlijkheid en ontwikkelde capaciteiten zijn zelf geen eindpunt. Ze staan op hun beurt ten dienste van het grotere geheel van de samenleving en van de mensheid, op kleine schaal en grote schaal. Niet zomaar een samenleving, maar een goede en vreedzame samenleving. Niet voor niets krijgen waarden als begrip, respect, verdraagzaamheid en vriendschap in allerlei beschouwingen over onderwijs zoveel nadruk. Daarom waaieren onderwijs en vorming ook zo breed uit. Met de woorden van genoemd Unesco-rapport: het is leren kennen, leren handelen, leren samenleven en leren zijn.

De geloofstraditie leert ons dat twee relaties fundamenteel zijn voor onze menswording:

de liefde tot God en de liefde tot de naaste.³² In de dialoog met God en de ontmoeting met anderen wordt een individu tot persoon. Voor gelovigen staat de ontwikkeling van de persoonlijkheid en van talenten in het perspectief van het Koninkrijk van God: een samenleven van allen en alles in vrede en gerechtigheid, reikend tot over de grens van de dood, in het licht van Hem die ons naar Zijn beeld gemaakt heeft en ons zoekt te ontmoeten en bijeen te brengen.

Onderwijs is dan ook niet louter een verwerven of opeenstapelen van kennis of vaardigheden in jonge mensen. Het is geen kwestie van louter wat en hoe, maar ook van waarom. Jonge mensen moeten leren wanneer, waarvoor en waarom zij bepaalde kennis en bepaalde vaardigheden nodig hebben. Onderwijs en vorming leren hen te onderscheiden waar, wanneer en waarom kennis en vaardigheden voor hen van belang en van waarde zijn. Onderwijs introduceert op deze wijze in de tijd. Het brengt in contact met een horizon van vragen en waarden die aan kennis en vaardigheden betekenis verleent. Onderwijs leert tevens hoe wij die kennis en vaardigheden kunnen verwerven en wat de grenzen ervan zijn. Als het uitsluitend oog zou hebben voor de cognitieve of voor de technische en praktische aspecten van het leren, zou het zichzelf tekort doen.

Onderwijs wortelt daarom concreet in het samenspel van twee factoren: enerzijds concrete levensomstandigheden, anderzijds een overtuiging over wat waardevol is.³³

Daarom is neutraal onderwijs geen waarde vrij onderwijs. “Het claimen van neutraliteit voor scholen betekent in de praktijk meestal een verbanning van elke verwijzing naar godsdienst uit het culturele en opvoedkundige veld.” Maar goede pedagogie vraagt nu juist openheid voor datgene waarom het in het leven uiteindelijk gaat. Zij let niet alleen op het ‘hoe’, maar ook op het ‘waarom’. Zo krijgt het opvoedkundig proces een eenheid “die het behoedt voor verbodding in losse feitenkennis en weetjes” en de menselijke persoon richt “op zijn of haar integrale, transcendent, historische identiteit”.³⁴

In het onderwijs komen concrete leefomstandigheden en overtuiging bij elkaar. Met ‘overtuiging over wat waardevol is’ is allereerst op een visie op leven en samenleven bedoeld. In die visie wordt ons aangereikt wat leven inhoudt, het zinvol maakt en waarde verleent. Een overtuiging bundelt ervaring van vele generaties. Zij voedt zich, kritisch en creatief, aan bronnen uit het verleden. Een overtuiging vraagt om een waardegemeenschap, een groep die voor bepaalde waarden wil instaan. Een overtuiging staat bovendien in een traditie. Traditie is waardegemeenschap door de tijd heen. Juist omdat de omgang met bepaalde waarden het bindende element van een waardegemeenschap is, heeft zo’n gemeenschap ook een pedagogische en vormende opdracht. Het waardeperspectief geeft aan bijzonder onderwijs een eigen betekenis en rechtvaardigt zijn bijzonderheid.

Deze waardegeoriënteerde pedagogische opdracht krijgt vorm door jonge mensen gelegenheden te bieden om zich de waarden eigen te maken. Die taak komt op de eerste plaats de ouders toe. Scholen leveren daaraan een eigen bijdrage. Beide weten intussen maar al te goed dat in het pedagogisch klimaat, waarin jonge mensen thans verkeren, veel stemmen als mede-opvoeders hun invloed doen gelden.³⁵ Ouders en scholen staan daarom niet langer alleen voor deze pedagogisch-educatieve taak. Anderen hebben eveneens een pedagogische verantwoordelijkheid, in zoverre zij een relatie met jonge mensen hebben. Ook de geloofsge-
meenschap.

32. Vgl. Mt. 22,37-40; Lc 10,27. Met de woorden “Aan deze twee geboden hangen heel de Wet en de Profeten” (Mt 22,40) bevestigt Jezus dat ze samenhang geven aan heel de (oudtestamentische) Godsopenbaring. Het gebod tot naastenliefde is steeds op inclusieve en impliciete wijze tevens een opdracht tot zelfliefde.

33. Vgl. *Vrijheid, verandering en verscheidenheid*, 40-44.

34. *De katholieke school op de drempel van het derde millennium*, nr. 10. In Nederland typeert het openbaar onderwijs zich graag als ‘actief pluriform’. Het zegt te informeren over de tradities, maar niet vanuit één bepaalde traditie.

35. *Katholiek onderwijs en de komende tijd*, nr. 20 wijst op de invloed van de media, de peergroep, economische belangen en vrijetijdsbesteding.

Het samenspel van overtuiging en concrete levensomstandigheden wordt neergelegd in het vormingsconcept van een school. Een vitaal vormingsconcept vraagt om voortdurende actualisering en vernieuwing. Dat geldt voor onze waarnemingen van wat jonge mensen in de huidige en komende omstandigheden als bagage nodig hebben, en voor de overtuigingen waarop het vormingsconcept steunt. Een bijzondere school zal zich niet uitleveren aan de actualiteit van het moment, evenmin louter aan traditie. Zonder betrekking tot de actualiteit worden waarden en overtuigingen een slag in de lucht. Zonder betrekking tot waarden, waardegemeenschap en traditie blijft actualiteit ongericht en wordt zij speelbal van toevaligheden of trends.

Als educatieve waardegemeenschap is een school in onze samenleving dé plaats waar verschillende generaties elkaar kunnen ontmoeten en van elkaar kunnen leren. Niet zomaar twee generaties, maar minstens drie of meer. Elke generatie met eigen gevoeligheden, ambities, blinde vlekken, waardeschalen, instituties, ervaringen, angsten. Of deze waardevolle uitwisseling daadwerkelijk plaatsvindt, is niet steeds even vanzelfsprekend.

3. Katholiek onderwijs

Wat maakt dit onderwijs nu tot katholiek onderwijs? Wij beantwoorden deze vraag door eerst een korte schets te geven van de wijze waarop in de geloofsgemeenschap naar het katholiek onderwijs wordt gekeken en vervolgens door nader in te gaan op de kenmerken van dit onderwijs.

3.1 In het licht van de zending van de Kerk

De Kerk leeft uit de overtuiging dat God uit liefde de mensen wil ontmoeten en hen uitnodigt tot gemeenschap met Hem. In het geloof dat de Schepper zich aan de mensen te kennen heeft gegeven en met hen in contact treedt met het oog op hun verlossing en voltooiing – in de persoon van Jezus Christus als uniek hoogtepunt –, weet de Kerk zich gezonden. Kerkelijke documenten situeren katholiek onderwijs in deze missionaire en pastorale zending van de Kerk.³⁶ Deze gedachte bedoelt niet het onderwijs zijn eigen opdracht te ontnemen. Juist in de vervulling van zijn taak geeft het vorm aan deze zending. In de zending van de Kerk gaat het erom dat God vrouwen en mannen concreet met Zijn liefde kan bereiken, opdat zij, overeenkomstig ieders eigen waardigheid, mogen ontvangen en worden wie zij zijn: geliefd beeld van God. De Kerk geeft op velerlei manieren gestalte aan deze opdracht. Zij beschouwt de educatieve opdracht als een werk van liefde en een dienst aan de samenleving.³⁷ In het

36. Vgl. *De katholieke school op de drempel van het derde millennium*, nr. 3: "Zo moet de katholieke school, net als in het verleden, in staat zijn effectief en overtuigend voor zichzelf spreken. Dat is niet louter een kwestie van aanpassing, maar van missionair elan, de fundamentele plicht tot evangelisatie, om te gaan naar mannen en vrouwen waar zij ook zijn, opdat zij de gave van het heil mogen ontvangen." Vgl. ook *Katholiek onderwijs en de komende tijd*, nr. 19: "Als christenen kunnen wij op verschillende manieren bijdragen aan de toekomstige samenleving en cultuur. Het onderwijs is één van de middelen waarover wij beschikken."

37. *De katholieke school op de drempel van het derde millennium*, nr. 4.

pedagogische en educatieve handelen op katholieke scholen doen zich meer dan eens, vaak ook zonder woorden, momenten voor waarop jonge mensen in contact gebracht kunnen worden met de waarden die de geloofsgemeenschap belangrijk vindt voor de ontplooiing van de mens en de samenleving. Zo kan zij via het katholiek onderwijs de samenleving van dienst zijn. Een samenleving die jonge mensen nu reeds op hun manier mede vorm geven en waarvan zij later mede de dragers zullen zijn.

3.2 Wat maakt een school tot katholieke school?

3.2.1 Een educatieve gemeenschap levend uit een waardestelsel

Een school is een katholieke school, wanneer zij haar educatieve taak vervult vanuit een stelsel van spirituele en morele waarden die hun bedding en voedingsbodem vinden in de geloofsschat en de levende traditie van de Rooms-Katholieke Kerk. In de vervulling van haar taak is de school een educatieve gemeenschap.

Een stelsel van waarden omgeeft de school als een accolade en is haar zingevingskader. Het kleurt en dringt door in alle aspecten van het schoolleven: in cultuur en omgangsvormen, in inrichting en activiteiten, in plannen en programma's. Dat gebeurt veelal heel subtiel, als een sfeer die op een bepaalde manier aantrekt, maar ook kan afstoten. De omgang met die waarden is identiteitsbepalend. Degenen die aan een school verbonden zijn, hebben daarbij de sleutels in handen. Zij zijn het immers die waarden concreet vertalen in de schoolrealiteit van elke dag, en zo de identiteit van de school dragen en een gezicht geven.

3.2.2 Om welke waarden gaat het?

Fundamenteel voor een katholieke school achten wij de volgende vier waarden.

- a. Katholiek onderwijs heeft oog voor God als Schepper en Verlosser en voor Zijn Koninkrijk

Katholiek onderwijs is bewust betrokken op Gods uitnodiging aan de mensen om met Hem in gemeenschap te treden. Het houdt Zijn naam in ere en brengt – op een wijze die past bij de school en het schoolleven – in contact met de levende persoon van Jezus Christus. Het eerbiedigt Gods zelfopenbaring als Schepper en Verlosser in Israël en in Jezus Christus. Het laat zich voeden door de Heilige Schrift en de joods-christelijke geloofstraditie. Het houdt Gods Koninkrijk voor ogen als heil voor allen en alles. Het weet zich verbonden met de Rooms-Katholieke Kerk. Binnen de kaders van het schoolleven kunnen leerlingen kennis maken en enige ervaring opdoen met christendom en Kerk,³⁸ steeds met vol respect voor ieders eigen levensbeschouwelijke of godsdienstige achtergrond. Voor zover omstandigheden het mogelijk maken, tracht een katholieke school te bevorderen dat leerlingen op weg gaan naar een synthese van katholiek geloof en cultuur.³⁹

38. *De katholieke school op de drempel van het derde millennium*, nr. 11 en 12.

39. *De katholieke school op de drempel van het derde millennium*, nr. 14.

b. Katholiek onderwijs is gericht op de vorming van de gehele menselijke persoon

Katholiek onderwijs richt zich op de vorming van de gehele menselijke persoon. Het koerst op wat alle leerlingen fysiek, sociaal, ethisch en spiritueel ten goede komt.⁴⁰ Het wil hen tot persoon vormen, open voor en in relatie met zichzelf, de ander, de wereld en God. Het diepste motief daartoe is Gods liefde voor de concrete mens. De waarheid omtrent de mens mogen wij en kunnen wij ontmoeten in Gods eigen Zoon, Jezus Christus. Hij is menselijk leven in zijn volheid.⁴¹ Liefde voor mensen en hun heelheid vormt dé drijfveer van Zijn leven.

In een christelijke visie op de mens zijn belangrijke elementen:

- dat het leven een geschenk is,
- dat elke vrouw en elke man, ja elk kind een onafneembare waardigheid heeft die met ons mens-zijn als zodanig gegeven is,
- dat wij als mensen geroepen zijn om in vrijheid en liefde voor onszelf, voor elkaar, voor

40. *De katholieke school op de drempel van het derde millennium*, nr. 9 en 10.

41. *Gaudium et spes*, nr. 22. Zie *God met ons, Herderlijk schrijven over Jezus Christus*, Utrecht: Secretariaat van het R.-K. Kerkgenootschap, 1997 (ook in *Kerkelijke documentatie* 25 (1997) 155-166.

- de schepping en voor het leven verantwoordelijkheid te dragen en zorg te hebben,
- dat God ons in Jezus Christus, Zoon van God én mens als wij, de zin van ons bestaan laat zien,
  - dat God ons in de gestorven en verrezen Christus verlossende liefde aanreikt over zonde en schuld, lijden en dood heen,
  - dat Christus ons in de kracht van Zijn Geest in de gemeenschap van de Kerk met elkaar verbindt en tegemoet komt in zijn Woord en in de sacramenten.

c. Katholiek onderwijs is onderwijs voor elke mens, met een bijzonder oog voor de zwakkeren

Aan de oorsprong van het katholiek onderwijs ligt een grote inzet voor de educatie van kinderen en jongeren die zonder deze educatieve inzet verstoken zouden zijn gebleven van onderwijs en vorming, meestal ten gevolge van de omstandigheden waarin zij moesten leven.⁴² Wij denken meestal dat in Nederland zulke omstandigheden thans niet voorkomen. Toch is alertheid nodig.⁴³ Openheid voor elke leerling en speciale aandacht en zorg voor de minder kansrijken en minder getalenteerden kenmerken het katholiek onderwijs. Wij weten ons daarbij gemotiveerd door besef van de waardigheid van iedere mens en door besef van gerechtigheid die wij weerspiegeld zien in het recht van elk kind op onderwijs.⁴⁴

d. Katholiek onderwijs heeft oog voor gemeenschap

Het katholiek onderwijs leeft uit het besef dat mensen zonder betrokkenheid op elkaar en onderlinge solidariteit niet tot volle ontplooiing komen. Wij danken veel aan elkaar en zijn elkaar veel verschuldigd. Ook de generaties voor ons en na ons. Verantwoordelijkheid voor en dienstbaarheid aan samenleving, cultuur en natuur veronderstellen een goede feeling voor het sociale karakter van het mens-zijn. Daarom maakt een katholieke school in zijn organisatie, structuren, cultuur, omgangsvormen, leerplannen en vormingsprogramma's werk van het feit dat zij een educatieve gemeenschap is. Zij stelt zich op deze wijze in dienst van de samenleving als gemeenschap en van de Kerk als gemeenschap. Onderlinge solidariteit is een kenmerk van het katholiek onderwijs als geheel.

In *Katholiek onderwijs en de komende tijd* schreven wij dat christenen ten aanzien van de zorg voor het leven die alle mensen aangaat, een eigen inbreng en verantwoordelijkheid hebben. “De ethische verkondiging van het Evangelie spreekt erover, bijvoorbeeld in de Bergrede (Matteüs 5-7) of – op geconcentreerde wijze – in de zaligsprekingen (Matteüs 5,3-12). In de Bergrede wordt onder meer gewezen op de kracht van soberheid en eenvoud, op de waarde van barmhartigheid en zuiverheid van hart, van gerechtigheid, vrede, vergeving en liefde voor de vijand.”⁴⁵ Men kan ook denken aan Paulus: “... de vrucht van de Geest is liefde, vreugde, vrede, geduld, vriendelijkheid, goedheid, vertrouwen, zachtmoedigheid, zelfbeheersing” (Gal 5,22-23). Of aan de Tien Geboden.

“Het christendom is echter niet louter ethiek. Het is allereerst de gave van een vitale verbondenheid met de verrezen Christus en met zijn Geest. In die band, beleefd in de gemeenschap van gelovigen, hebben christelijke waarden hun verankering. Voor gelovi-

42. *De katholieke school op de drempel van het derde millennium*, nr. 15.

43. Vgl. R. Vogels en R. Bronneman-Helmers, *Ontwikkelingen in het onderwijs en zelfstandigheid van leerlingen*, in: K. Wittebrood, S. Keuzenkamp (red.), *Rapportage Jeugd 2000, Trajecten van jongeren naar zelfstandigheid*, Den Haag: Sociaal en Cultureel Planbureau, december 2000, 52. De auteurs constateren dat het aandeel van leerlingen in de derde klas van havo en vwo vanaf het midden van de jaren tachtig is gestegen, dat tegelijkertijd ook het aandeel van leerlingen in de laagste onderwijstypen is toegenomen en het middenniveau (vbo, mavo) daardoor relatief geslonken is. “Er is daarmee in feite sprake van een polarisatie (...). Behalve dat steeds meer jongeren in de hogere niveaus terecht komen, krijgt een toememend deel van de jongeren juist moeite om mee te komen en aan de hoge normen te voldoen.” Daar komt nog bij, zo merken zij op, dat de ongediplomeerde uitval in vbo en mavo relatief hoog is.

Vervolg noten op blz. 25

gen is die band een bron van kracht en genade, die hen motiveert zich blijvend in te zetten voor de realisatie van die waarden omwille van de zorg voor het leven.”⁴⁶

Elke katholieke school kan, bijvoorbeeld in de formulering van haar missie, een eigen accent geven aan deze waardebevestiging.

3.2.3. Waarden willen ontdekt en vertaald worden

Belangrijke waarden voelen wij als mensen aan. Wij beseffen dat met name, wanneer wij in ons handelen er tegen in gaan. Toch hebben wij kernwaarden niet kant en klaar tot onze beschikking. Zij gaan ons ook te boven. Wij worden uitgenodigd om ze in telkens andere omstandigheden te (her)ontdekken en te vertalen in concrete richtlijnen en handelingen. In

44. Vgl. Bond KBO, *Verantwoord en geïnspireerd, Veertien beleidsuitspraken voor de jaren 2000-2003*, 14.

45. *Katholiek onderwijs en de komende tijd* nr. 18.

46. *Katholiek onderwijs en de komende tijd* nr. 18.

deze vertaalslag worden waarden helder. Hun betekenis dringt weer tot ons door. Wij beseffen waarom zij zo waardevol zijn.

Dat vertalen gaat niet vanzelf. Het vraagt oog voor de ervaringen van eerdere generaties, vervat in bronnen en in tradities, en de bereidheid ervan te leren. Het vraagt bovendien een levend contact met de gemeenschap die zich voor een stelsel van waarden inzet en garant stelt.

Dat geldt ook voor de waarden die wij zojuist fundamenteel noemden voor een katholieke school. Ook zij staat voor een vertaalslag. Wil de (her)ontdekking en vertaling van deze waarden op een school daadwerkelijk plaatsgrijpen, dan is actieve draagkracht een eerste vereiste. Actieve draagkracht geeft dynamiek. Zij zal vooral gevonden moeten worden in de schoolleiding, de personeelsleden en het schoolbestuur. Maar ook de ouders en leerlingen kunnen daaraan actief participeren, overigens niet ter vervanging van gebrek aan draagkracht bij degenen, die aan een school verbonden zijn.

De uitnodiging om de fundamentele en kenmerkende waarden van het katholiek onderwijs te vertalen in de concreetheid van het schoolleven vraagt dat er rekening gehouden wordt met de verschillende soorten onderwijs en met de situatie van een school.

a. In verschillende soorten onderwijs

Het basisonderwijs, het voortgezet onderwijs, het hoger onderwijs, het beroepsonderwijs en het speciaal onderwijs hebben eigen mogelijkheden en grenzen om de waarden die kenmerkend zijn voor katholiek onderwijs te vertalen en vorm te geven. Zij hebben bovendien ieder hun eigen geschiedenis met de katholieke identiteit. Daarom is het nodig voor elke soort van onderwijs eigen plannen, activiteiten en werkvormen te ontwikkelen.⁴⁷

Vanwege de natuurlijke affiniteit tussen het gezinsleven, het basisonderwijs en de parochie wordt een band tussen dit onderwijs en de Kerk aanvaardbaar en realiseerbaar gevonden. In het voortgezet onderwijs en het beroepsonderwijs zou dit moeilijker zijn en volgens sommigen minder of niet ter zake. Deze soorten onderwijs zijn immers gericht op de wereld van kennis en beroep en deelname aan de samenleving als volwassene. Dat is een wereld met een seculier karakter. Godsdienst en Kerk zouden daarin niet goed passen: zij kunnen hoogstens een bepaalde waardegevoeligheid wekken en hebben verder slechts betekenis voor degenen die godsdienstig of kerkelijk willen leven. Wij delen deze veronderstelling niet. Een rooms-katholieke oriëntatie kan ook gerealiseerd worden in onderwijs dat zich meer op beroep en samenleving richt.

b. In zeer uiteenlopende situaties

Katholieke scholen hebben in de huidige Nederlandse samenleving te maken met onderling zeer uiteenlopende situaties. Die verscheidenheid hangt samen met allerlei factoren. Onder andere met de samenstelling van de bevolking in het wervingsgebied, levensbeschouwelijke achtergronden van leerlingen en leraren, onderwijskundige en pedagogische concepten, ervaringen met de kerkgemeenschap tot dusver, plaatselijke onderwijspolitiek, en dergelijke.⁴⁸ Zulke factoren hebben invloed op de mogelijkheden om vorm te geven aan de identiteit van een katholieke school. Evenals in het verleden zullen diverse katholieke scholen thans diverse profielen van een herkenbaar gemeenschappelijke oriëntatie te zien geven.

Elke katholieke school staat voor de opdracht het kenmerkende waardestelsel van het katholiek onderwijs in de eigen omstandigheden te vertalen en vorm te geven, vooral in de ontmoeting tussen docent en leerling.

3.2.4. Profilering op vier gebieden in het bijzonder

Katholiek onderwijs komt op vier gebieden in het bijzonder tot uiting. Die gebieden weerspiegelen in de context van de leer- en leefgemeenschap die een school is, de fundamentele handelingen van de geloofsgemeenschap. Deze vier gebieden zijn: de gemeenschapsvorming, het vieren, het leren en het dienen.⁴⁹ In dat geheel vindt waardegeoriënteerde religieuze communicatie plaats. Het zijn niet alleen gebieden waarop een school haar identiteit naar buiten toe profiel geeft, maar ook waarin zij naar binnen toe leerlingen, docenten en andere

47. Vgl. *Beleidsplan Bond KBVO 2002-2006*, 18-19.

48. Dit wordt analoog geconstateerd voor het godsdienstonderwijs in schoolverband in het *Algemeen directorium voor de catechese* van de Congregatie voor de Clerus, nr. 74.

49. *Is het katholiek onderwijs millennium-bestendig?* 46-47.

- betrokkenen in contact brengt met de rijkdom van de katholieke traditie en kan inspireren.
- *Gemeenschapsvorming* in een pedagogisch-educatieve context komt intentioneel tot uiting in de missie van een school en van een schoolbestuur en in onderwijskundige en pedagogische plannen. Ze liggen ten grondslag aan concrete programmering, aan de inrichting van de tijd en de ruimte en aan de omgang met elkaar.
  - *Vieren* biedt in het verband van een school aan de betrokkenen de mogelijkheid de band met God te beleven en tot uitdrukking te brengen. Momenten van gebed en bezinning, bijvoorbeeld bij gelegenheid van de grote christelijke feesten of van gebeurtenissen die op een school belangrijk zijn, kunnen – in een samenspel van rituelen, symbolen, traditie en creativiteit – bezieling geven en de band versterken met God en met elkaar.⁵⁰ Waar en wanneer het passend is, zou ook in schoolverband het sacrament van de eucharistie gevierd kunnen worden.

Sommige scholen hebben goede ervaringen met de inrichting van een ruimte voor stilte, bezinning, gedachtenis van dierbaren, viering.

Oecumenische en interreligieuze vieringen

De samenstelling van een schoolpopulatie kan met zich meebrengen dat op een school vieringen met een oecumenisch of een interreligieus karakter plaatsvinden.

De Rooms-Katholieke Kerk geeft richtlijnen voor oecumenische vieringen in het *Oecumenisch Directorium*. Het vraagt bij deelneming aan elkaars geestelijke activiteiten en rijkdommen twee grondbeginselen in acht te nemen: dat de kerken en kerkelijke gemeenschappen werkelijk met elkaar in gemeenschappen leven én dat hun gemeenschap onvolkomen is.⁵¹ Het beveelt gezamenlijk gebed van katholieken met andere christenen aan, met name als zij dezelfde noden en zorgen delen.⁵² In het licht van de twee genoemde grondbeginselen laat de Rooms-Katholieke Kerk “in het algemeen alleen hen die staan binnen haar eenheid van geloof, eredienst en kerkelijk leven, toe tot de eucharistische tafelgemeenschap”.⁵³

De Rooms-Katholieke Kerk kent geen richtlijnen voor interreligieuze vieringen. Zolang dit het geval is, dient grote terughoudendheid betracht te worden met vieringen met een interreligieus karakter. Er zijn grenzen aan legitieme participatie. Die hebben te maken met respect voor de gewetensvrijheid en voor het eigen karakter van de verschillende religies. Daarom is de indruk te vermijden dat verschillende religies zouden kunnen versmelten of dat wordt aangespoord tot een syncretistische beleving van religie. Eveneens is op een school een sociale druk te vermijden die tot deelname aan dergelijke vieringen zou verplichten.

- Op het gebied van het *leren* heeft het vak Godsdienst/Levensbeschouwing belangrijke betekenis voor de identiteit van een katholieke school. Daarnaast bieden materiaalkeuze, behandeling en opdrachten in andere vakken mogelijkheden tot een ongeforceerde aansluiting bij geloof en levensbeschouwing.⁵⁴

50. *Is het katholiek onderwijs millennium-bestendig?* 48.

51. Pauselijke Raad voor de Bevordering van de Eenheid van de Christenen, *Oecumenisch Directorium, Richtlijnen voor de toepassing van de beginselen en normen inzake de oecumenische beweging*, in *Kerkelijke documentatie* 21 (1993) nr. 104.

52. *Oecumenisch Directorium* nr. 106.

53. *Oecumenisch Directorium* nr. 129.

54. *Is het katholiek onderwijs millennium-bestendig?* 47-48.

Godsdienstonderricht

Het *Algemeen directorium voor de catechese* merkt op dat het godsdienstonderricht als een leervak gezien moet worden. Godsdienstonderwijs is onderscheiden van catechese. Catechese is een activiteit van en in de Kerk, gericht op de verdere groei van gelovigen in het geloofsleven en wel op een systematische en omvattende wijze.⁵⁵ Godsdienstonderwijs vindt plaats op een school. Godsdienstonderwijs op de katholieke school kan aan een catechetisch proces een bijdrage geven, bijvoorbeeld bij de voorbereiding op de Eerste Communie of het Vormsel, maar valt er niet mee samen.⁵⁶

Kenmerkend voor godsdienstonderwijs is dat het te maken heeft met de cultuur die leerlingen in zich opnemen en met andere vormen van kennis.⁵⁷ Godsdienstonderwijs stelt het Evangelie present in het proces waarin leerlingen zich, systematisch en kritisch, cultuur toe-eigenen. In schoolverband wordt de culturele horizon van leerlingen onder meer bepaald door wat de verschillende vakken aan stof en waarden aanbieden. Juist daarom moet godsdienstonderricht als een leervak gezien worden "waaraan dezelfde eisen van systematiek en nauwkeurigheid worden gesteld als bij andere vakken". De christelijke boodschap moet "met dezelfde ernst en degelijkheid worden aangeboden als waarmee de andere vakken hun stof aanbieden". Het godsdienstonderwijs, aldus het *Directorium*, heeft geen bijkomstige plaats naast de andere vakken. Het is een schakel in de noodzakelijke dialoog tussen de verschillende disciplines. "Deze dialoog moet allereerst beginnen op het niveau waarop elke discipline de persoonlijkheid van de leerling beïnvloedt. Zo zal het aanbieden van de christelijke boodschap van invloed zijn op de wijze van verstaan van de oorsprong van de wereld en de betekenis van de geschiedenis, de grondslag van de ethische waarden, de rol van de godsdienst in de cultuur, de bestemming van de mens, de verhouding met de natuur." Door deze dialoog tussen de verschillende disciplines legt het godsdienstonderwijs op school de grondslag voor de vormende en opvoedende taak van de school, versterkt en ontwikkelt het deze en rondt het haar af.⁵⁸

Het *Directorium* beseft dat dit onderricht in verschillende omstandigheden gegeven zal moeten worden. Bepalend is onder meer dat ook leerlingen met een niet-katholieke achtergrond op katholieke scholen zitten. In dit verband herinnert het *Directorium* aan twee uitgangspunten die verwoord zijn door paus Johannes Paulus II:

- Allereerst: "De leerlingen hebben het recht om de godsdienst waartoe zij behoren naar waarheid en zekerheid te leren kennen."
- En vervolgens: "Men mag er niet aan voorbijgaan dat zij het recht hebben de persoon van Christus en zijn volledige heilsboodschap te leren kennen."⁵⁹

Het *Directorium* merkt op dat in een katholieke school het godsdienstonderwijs een aanvulling vindt in vieringen en dergelijke. Dit onderwijs zal in een openbare of neutrale school meer oecumenisch van aard zijn of meer een cultureel karakter aannemen "gericht op de kennis van de godsdiensten waarbij de katholieke godsdienst het gewicht krijgt dat haar toekomst".⁶⁰ Het moet rekening houden met de levensbeschouwelijke situatie van de leerlingen.⁶¹ Door het open toelatingsbeleid van katholieke scholen in Nederland kan de populatie van een katholieke school in veel gevallen gelijkenis vertonen met de situatie die het *Directorium* voorziet voor een openbare of neutrale school. De situatie echter geeft een katholieke school geen andere grondslag. Daarom moet het godsdienstonderwijs gegeven worden vanuit de katholieke levensvisie.

In *Katholiek onderwijs en de komende tijd* noemden wij het vak Godsdienst/Levens-

55. Congregatie voor de Clerus, *Algemeen directorium voor de catechese*, in *Kerkelijke documentatie* 26 (1998) nr. 61-72; vgl. Bisschoppelijke Commissie voor de Catechese, Bisschoppelijke Commissie voor Onderwijs en Vorming, *Criteria bij de bepaling van de inhoud van het godsdienstonderwijs op de katholieke school*, in *Kerkelijke documentatie* 23 (1995) 476-477.

56. *Criteria bij de bepaling van de inhoud van het godsdienstonderwijs op de katholieke school*, 477.

57. *Algemeen directorium voor de catechese*, nr. 73.

58. *Algemeen directorium voor de catechese*, nr. 73.

59. In een toespraak tot het symposium van de Raad van Europese Bisschoppenconferenties over 'Het onderwijs van de katholieke godsdienst in de openbare school' op 15 april 1991; zie *Algemeen directorium voor de catechese*, nr. 74.

60. *Algemeen directorium voor de catechese*, nr. 74.

61. *Algemeen directorium voor de catechese*, nr. 75.

beschouwing een ijkpunt van de identiteit: "Het informeert de leerlingen over de levensbeschouwelijke en godsdienstige benadering van het leven. Het bevordert het gesprek tussen de verschillende oriëntaties. Het vertolkt de christelijke benadering van het leven en laat zien wat het christendom en de katholieke traditie de moeite waard maakt. In deze lessen krijgen leerlingen motieven aangereikt om zelf een verantwoorde keuze op godsdienstig of levensbeschouwelijk gebied te maken of te bevestigen."⁶² In de komende jaren zal in de vormgeving van het vak de aansluiting bij nieuwe vormen van leren gestalte kunnen krijgen.

De doelstellingen en de inhouden van het vak Godsdienst/Levensbeschouwing zijn beschreven in raamleerplannen. Er zijn bisschoppelijk goedgekeurde raamleerplannen voor het onderricht in Godsdienst/Levensbeschouwing voor het basisonderwijs en de tweede fase van het voortgezet onderwijs.⁶³ Bij het raamleerplan voor het basisonderwijs zijn tevens leerlijnen uitgebracht.⁶⁴ Voor de eerste fase van het voortgezet onderwijs en voor het vmbo zijn raamleerplannen in ontwikkeling. Als kader van doel en inhoud van het vak Godsdienst/Levensbeschouwing zijn raamleerplannen van belang voor de ontwikkeling van leerplannen van scholen en van leermateriaal. Bij de ontwikkeling van leermateriaal dient rekening gehouden te worden met de *Criteria bij de bepaling van de inhoud van het godsdienstonderwijs op de katholieke school*, uitgegaan in 1995 van de toenmalige Bisschoppelijke Commissie voor de Katechese en de Bisschoppelijke Commissie voor Onderwijs en Vorming.⁶⁵ Een docent Godsdienst/Levensbeschouwing aan een katholieke school voor voortgezet onderwijs behoeft een akkoordverklaring van de diocesane bisschop.⁶⁶

– *Dienen* brengt de identiteit van een school metterdaad tot expressie, zowel binnen de school als in contacten buiten de school. Het geeft met name leerlingen de gelegenheid oog te krijgen voor de noden en zorgen van mensen in hun omgeving of elders in onze wereld. Het kan hen ertoe aanzetten een houding van dienstbaarheid ten opzichte van de kansarmen een plaats te geven in hun leven en prikkelt hen creatief en actief solidair te worden met hun naasten. Het brengt hen in contact met mensen die zij anders wellicht niet zouden ontmoeten. Contacten met instanties in de zorgsector kunnen de impact van activiteiten op het terrein van het dienen vergroten. In het schoolpastoraat wordt deze dienst vervuld voor leerlingen, docenten en anderen die bij een school betrokken zijn.⁶⁷

3.2.5. De rol van de kerkelijke overheid

Welke rol zien wij voor onszelf als kerkelijke overheid weggelegd bij de aansturing van katholieke scholen?

Wij willen vooropstellen dat wij het katholiek onderwijs als partner beschouwen in onze verantwoordelijkheid voor de identiteit van dit onderwijs. Voor de uitoefening van ons aandeel in deze verantwoordelijkheid gaan wij uit van de verantwoordelijkheden zoals ze in het *Algemeen reglement voor het katholiek onderwijs* zijn vastgesteld. Wij streven naar een goed overleg met de betrokkenen en naar een stimulerende en effectieve ondersteuning en begeleiding, passend bij de wijze waarop het katholiek onderwijs thans wordt bestuurd. Contacten zullen vooral en primair de vorm hebben van een proces dat getuigt van commitment. Op deze wijze kan recht gedaan worden aan de eigen omstandigheden van elke school, die

62. *Katholiek onderwijs en de komende tijd*, nr. 28.

63. *Raamleerplan voor Godsdienst/Levensbeschouwing op Katholieke basisscholen*, Den Haag: Nederlandse Katholieke Schoolraad, 1999; *Godsdienst/Levensbeschouwing in de Tweede fase van het Voortgezet Onderwijs voor Katholieke Scholen van HAVO en VWO*, Den Haag: Nederlandse Katholieke Schoolraad, 1998.

64. *Leerlijnen bij het Raamleerplan Godsdienst/Levensbeschouwing op Katholieke basisscholen*, Den Haag: College van Bisschoppelijk Gedelegeerden/Nederlandse Katholieke Schoolraad, 2000.

65. *Kerkelijke documentatie 23* (1995) 476-480.

66. *Algemeen reglement voor het katholiek onderwijs*, art. 13 en 15.

67. A. Wachter-van Veen & Th. van der Zee (red.), *Van A tot Z, Aandacht en zorg op school*, Roermond: College van Bisschoppelijke Gedelegeerden voor het katholiek onderwijs, 2002.

68. *Wetboek van*

een katholieke school wil zijn. Enerzijds verbindt hun identiteit katholieke scholen herkenbaar met elkaar, anderzijds dient de vormgeving toegesneden te zijn op de maat van een concrete school. Dit geldt ook voor scholen waarin een katholieke school partner is in een samenwerkingsverband.

Een stimulerend bestuurlijk contact van procesmatige aard tussen katholieke scholen en de kerkelijke overheid beschouwen wij als een noodzakelijke en gewenste aanvulling op de (kerk)juridische gestalte van dit contact tot nu toe.⁶⁸

Canoniek Recht, canon 803; vgl. *Algemeen reglement voor het katholiek onderwijs* (Regelingen R.-K. Kerkgenootschap nr. 2), Utrecht: SRKK, 1987, art. 6 en 7; vgl. Toelichting onder punt 3.

69. *Katholiek*

IV. Naar een bezield en zelfbewust katholiek onderwijs

De formulering van een ideaal kan helpen helder te krijgen wat wij met ons beleid willen bevorderen. Als ideale katholieke school zien wij dan voor ons:

- Een school die geïnspireerd is door de verrezen Heer Jezus Christus en inspireert tot navolging van Hem.
- Een school met hart en ziel voor leerlingen en personeelsleden.
- Een school waaraan ouders met een gerust hart hun kinderen toevertrouwen en waarbij zij als partners betrokken kunnen zijn.
- Een school waaraan personeelsleden en bestuursleden met toewijding en plezier werken en bijdragen.
- Een school die bewust en actief verbonden is de Rooms-Katholieke Kerk en de christelijke traditie en die de levensbeschouwelijke achtergronden van alle leerlingen respecteert.

1. Doelen van beleid

Wij zijn ervan overtuigd dat het katholiek onderwijs in Nederland toekomst heeft, als het *bezield en zelfbewust* onderwijs is. Daarom zijn de bevordering van authentiek christelijke bezieling en de versterking van het zelfbewustzijn van katholieke scholen de voornaamste oogmerken van ons beleid in de komende jaren. Daarop zetten wij naar vermogen in. Met deze beleidsdoelen noemen wij ook criteria ter toetsing van ons beleid op onderdelen.

Wij nodigen de verantwoordelijken in het katholiek onderwijs uit aan te geven welke bijdrage zij kunnen en willen leveren aan de verwerkelijking van deze doelstelling.

Versterking van zelfbewustzijn veronderstelt dat scholen bereid zijn zich te profileren als katholieke school. Het veronderstelt bovendien dat zij de ondersteuning krijgen die zij nodig hebben. Bevordering van bezieling speelt in op de uitdaging aan onderwijsgeevenden “niet alleen vakbekwaam en professioneel, maar ook met hart en ziel in het onderwijs te werken”.⁶⁹ Wij herkennen onze doelen in het streven van de Nederlandse Katholieke Schoolraad de behartiging van de katholieke identiteit te benaderen als een onderdeel van de kwaliteit van het onderwijs. Katholieke scholen dienen op het gebied van hun identiteit dan echter inderdaad kwaliteit te bieden.

In het licht van ons vertrouwen in bezield en zelfbewust katholiek onderwijs hebben wij een standpunt bepaald ten aanzien van de wettelijk gegeven mogelijkheid om samenwerkingsbesturen van katholieke en openbare scholen op te richten en ten aanzien van de samenwerkingsschool waaromtrent wetgeving in voorbereiding is.

De vorming van *samenwerkingsbesturen* van katholieke en openbare schoolbesturen dient zoveel mogelijk voorkomen te worden, om te waarborgen hetgeen in de grondwet is vastgelegd aangaande de vrijheid van onderwijs. Wanneer de vorming van een samenwerkingsbestuur onvermijdelijk is, dienen er voldoende garanties te zijn voor goed katholiek onderwijs. Van onvermijdelijkheid is sprake bij onvoldoende levensvatbaarheid van een katholieke school in een omgeving met overwegend openbaar onderwijs of bij onvoldoende levensvatbaarheid van een openbare school in een omgeving met overwegend katholiek onderwijs. De garanties voor goed katholiek onderwijs betreffen zowel de constructie van het bestuur als het personeelsbeleid.

- Ten aanzien van de bestuursconstructie geven wij uitdrukkelijk voorkeur aan een

samenstelling met twee bestuurscommissies, waarbij zaken met betrekking tot de katholieke identiteit uitsluitend ressorteren onder de verantwoordelijkheid van de bestuurscommissie van de katholieke scholen van het bestuur. Wanneer gebruik van het bestuursmodel met twee bestuurscommissies op reële bezwaren stuit, vragen wij tijdig contact op te nemen met de diocesane bisschop voor overleg.

- Ten aanzien van het personeelsbeleid vragen wij bij de vorming van het samenwerkingsbestuur instemming met de katholieke grondslag van de katholieke school door elke leerkracht die in dienst van dit bestuur aan de katholieke school werkt of kan gaan werken. Mocht het feit dat reeds in dienst zijnde docenten die niet benoemd kunnen of willen worden aan de katholieke school, voor het bestuur wachtgeldverplichtingen met zich meebrengen, dan zijn deze voor rekening van de openbare school.

Wij zien geen ruimte voor de oprichting van *samenwerkingsscholen*, verstaan als scholen waarin openbaar onderwijs en bijzonder onderwijs samenwerken. Wij menen allereerst dat de plaats en de inhoud van de katholieke identiteit in samenwerkingsscholen niet voldoende tot hun recht komen. Wij beschouwen het bovendien in de praktijk als een vrijwel onmogelijke opgave om de eigen identiteit te bezielen en zelfbewust tot uiting te brengen. En wij vragen ons af of de samenwerkingschool recht doet aan de intentie van artikel 23 van de

Grondwet over de vrijheid van onderwijs, dat het duale bestel beoogt veilig te stellen. Waar samenwerking door de omstandigheden van voortbestaan in overweging moet worden genomen, geven wij – in de lijn van het beleid van de Nederlandse Katholieke Schoolraad – de voorkeur aan samenwerking met het protestants christelijk onderwijs, zoals al langer wordt gepraktiseerd in oecumenische of interconfessionele scholen.

Ook de vraag hoe een katholieke school recht kan doen aan *leerlingen met een andere levensbeschouwelijke of godsdienstige achtergrond* is in het licht van deze beleidsdoelstellingen te bezien. In beginsel dienen zowel de katholieke identiteit als andere identiteiten tot hun recht te komen. Daarom is te vermijden:

- dat de katholieke identiteit op grensoverschrijdende wijze aan niet-katholieke leerlingen wordt opgelegd,
- dat de katholieke identiteit omwille van de aanwezigheid van andere identiteiten wordt weggemoffeld,
- of dat omwille van de lieve vrede uitsluitend het algemeen gedeelde, als ware het levensbeschouwelijk ‘neutraal’, aan de orde komt en verschillen worden veronachtzaamd.

De realisering van deze optie – zeker waar het vak Godsdienst/Levensbeschouwing en bezinningsbijeenkomsten of vieringen met een interreligieus karakter in het geding zijn – vraagt om zorgvuldigheid, alertheid, goede communicatie tussen de betrokkenen en – waar het reli-

gies betreft – vermijding van de indruk dat zij zouden kunnen versmelten. Nadere concretiseringen, mede op basis van goede ervaringen en voortschrijdend inzicht, zijn gewenst.

2. Speerpunten

De realisering van dit beleid vraagt om enkele speerpunten.

2.1. Contact tussen de geloofsgemeenschap en het katholiek onderwijs

Contact is een eerste voorwaarde om beleid te verwerkelijken. De contacten tussen instanties of vertegenwoordigers van het katholiek onderwijs enerzijds en van de Rooms-Katholieke Kerk anderzijds zijn soms goed, soms gering of afwezig. Wij streven ernaar goed contact te onderhouden, het te verbeteren waar dit niet zo is, en het op te nemen waar het ontbreekt. Dat geldt voor de hele breedte van het onderwijs en van de Kerk.

Met het oog op de behartiging van het contact met het katholiek onderwijs op landelijk niveau heeft de Bisschoppenconferentie mgr. dr. E.J. de Jong als bisschop-referent aangewezen. Hij is tevens bisschop-referent voor de beleidssectoren Jongeren en Catechese.

Wij nemen ons voor in de komende jaren zowel op landelijk als diocesaan niveau in gesprek te gaan met diverse groeperingen in het katholiek onderwijs over datgene wat hen en ons in verband met het onderwijs ter harte gaat.

Er zullen verder wegen ontwikkeld worden om vanuit de geloofsgemeenschap met regelmaat thema's uit de geloofstraditie onder de aandacht te brengen van het katholiek onderwijs. Als bisschoppen zullen wij om te beginnen een brief aan de docenten schrijven.

De onderlinge verhouding tussen het katholiek onderwijs en de Rooms-Katholieke Kerk vraagt om een adequaat structureel kader. In het licht van de ervaringen met het beleid, zoals verwoord in deze nota, en de daarin geformuleerde doelen, criteria en processen, en in het licht van de ontwikkelingen in het katholiek onderwijs zal worden geëvalueerd of en op welke punten het Algemeen Reglement voor het Katholiek Onderwijs herzien moet worden.

70. Zie Bond KBO, *Verantwoord en geïnspireerd*, 23-24; *Beleidsplan Bond KBO 2002-2006*, 8-9.

2.2. Identiteitsbeleid van katholieke scholen

Wij nodigen besturen van katholieke scholen uit de verantwoordelijkheid voor de identiteit uitdrukkelijk en formeel te verankeren in de leiding van een school en een expliciet beleid te formuleren ten aanzien van de identiteit van katholieke scholen. Oriëntatie voor dit beleid geven wij in deze nota aan onder 3.2.2. (waardeoriëntatie) en 3.2.4. (profilering op vier gebieden in het bijzonder) van hoofdstuk III. Zowel de vormgeving van de identiteit als de mogelijkheden van de school om deze te realiseren, kunnen in dit beleid aan de orde gesteld worden. Aan de hand van beleidsplannen, verslagen en evaluaties zouden wij – in de persoon van een vertegenwoordiger van de diocesane bisschop – regelmatig willen overleggen met het schoolbestuur en de leiding van katholieke scholen. Dit overleg zou vooral gericht moeten worden op versterking van bezieling en zelfbewustzijn en op de condities om dit mogelijk te maken.

Wij willen de bisschoppelijke erkenning van scholen als katholieke school situeren binnen dergelijke op ontwikkeling van de identiteit gerichte processen. Waar de bisschoppelijke erkenning en het feitelijke, impliciete of expliciete, identiteitsbeleid van een school van

elkaar losgeraakt zijn, streven wij naar herstel van de band tussen beide. Een school die te kennen geeft een katholieke school te zijn, doet ook iets aan haar identiteit.

De diocesane bisschoppen hebben aan bisschoppelijke gedelegeerden voor het katholiek onderwijs een uitvoerende verantwoordelijkheid toevertrouwd voor de contacten van de Kerk met het katholiek onderwijs. Zij stimuleren de ontwikkeling van de identiteit van katholieke scholen en van het vak Godsdienst/Levensbeschouwing. Zij dragen er mede zorg voor dat docenten Godsdienst/Levensbeschouwing en identiteitsbegeleiders voor het katholiek basisonderwijs begeleiding ontvangen. Tot hun taak behoort ook de verzorging van de bisschoppelijke akkoordverklaring bij de benoeming van docenten Godsdienst/Levensbeschouwing. Het ligt in de bedoeling dat het College van Bisschoppelijk Gedelegeerden in de toekomst een uitvoeringsorgaan wordt van de Beleidscommissie in oprichting voor Catechese, Onderwijs en Jongeren. Als zodanig zal het College landelijk beleidsvoorbereidende en beleidsuitvoerende taken verrichten op het terrein van de verantwoordelijkheid van de bisschoppen voor het katholiek onderwijs.

Identiteitsbegeleiders zijn werkzaam voor het primair onderwijs op het grensvlak van Kerk en onderwijs. Zij zijn benoemd met een zending of akkoord van de diocesane bisschop. Hun taak betreft de ontwikkeling van de identiteit van katholieke basisscholen, het godsdienstonderwijs en de band tussen school en plaatselijke geloofsgemeenschap. Zij ondersteunen scholen, schoolbesturen, teams en individuele leerkrachten. Zij hebben een sleutelrol in een beleid dat gericht is op een bezield en zelfbewust katholiek onderwijs.

Wij nemen de vraag in onderzoek of de invoering van de functie van identiteitsbegeleider voor het voortgezet onderwijs gewenst en haalbaar is.

Het Instituut voor Katholiek Onderwijs, verbonden aan de Katholieke Universiteit Nijmegen, verleent diensten en ontwikkelt expertise op het terrein van de identiteit voor het katholiek basisonderwijs.

2.3. Versterking van de draagkracht van het katholiek onderwijs op identiteitsgebied

Wij streven naar versterking van de draagkracht binnen scholen voor activiteiten waarin zij hun katholieke identiteit profileren.

Dit beleidsdoel heeft allereerst betrekking op het *personeel* van een katholieke school.⁷⁰ In de directie en het personeelsbestand van een school als geheel dient voldoende personele, leidinggevende en bestuurlijke draagkracht te zijn voor activiteiten en ontwikkelingen in verband met de katholieke identiteit. Dit beleidsdoel heeft bovendien betrekking op de bezieling en het bewustzijn van personeelsleden. Wij zien graag bevorderd worden dat zij met bezieling hun professie beoefenen. Bovendien dient onder personeelsleden voldoende besef te leven van de betekenis van de katholieke school en van katholiek onderwijs.

In dit verband is het personeelsbeleid van scholen en schoolbesturen van cruciaal belang. Wij vragen hun om bij de aanname van personeel, in plannen ter ontwikkeling van de loopbaan van nieuw en zittend personeel en in scholingsplannen rekening te houden met het draagvlak van scholen op identiteitsgebied. Wij vragen speciaal aandacht voor de scholing van jonge docenten met het oog op verantwoordelijkheden en taken op identiteitsgebied. Wij zijn voornemens te stimuleren tot een vormingsaanbod voor hen.

Verder is de opleiding van *toekomstig onderwijsgevend en leidinggevend personeel* van cruciale betekenis. Wie gaat werken in het katholiek onderwijs, dient zich voldoende bewust

te zijn van de aard, de inhoud en de bezieling die uitgaat van de katholieke signatuur, van de eigen affiniteit ermee en van de mogelijkheden om deze signatuur gestalte te geven in de school. Professionele omgang met en een persoonlijke verhouding tot de identiteit van een school vormen een onderdeel van de competentie van onderwijsgevers en leidinggevers.

– Wij vragen katholieke lerarenopleidingen modules te ontwikkelen die gericht zijn op versterking van de bezieling en het zelfbewustzijn van toekomstige onderwijsgevers en leidinggevers aan katholieke scholen. Speciale aandacht vragen wij voor een uitbreiding van de kennis van het katholieke geloof en de katholieke cultuur.

– Elke afstuderende aan een katholieke opleiding voor leraar basisonderwijs die voldoet aan eisen voor de denominatieve startbekwaamheden voor leraar katholiek primair onderwijs, krijgt het diploma Godsdienst/Levensbeschouwing, namens de bisschop getekend door de bisschoppelijk gedelegeerde voor katholiek onderwijs. Voor studenten aan niet-katholieke opleidingen is er een aangepaste regeling. Wij nemen ons voor te laten onderzoeken of het mogelijk, gewenst en haalbaar is ook aan de opleiding van docenten voor het voortgezet onderwijs het behalen van een certificaat 'leraar voor katholiek onderwijs' te verbinden.

– Wij nemen ons voor advies te vragen over de wenselijkheid en de mogelijkheid om de taakstelling te verruimen van de Commissie voor Toezicht en Advies voor de opleiding tot godsdienstleraren.

Conform het Algemeen Reglement voor het Katholiek Onderwijs betreft de taak van deze commissie de toetsing van de opleidingen van godsdienstleraren voor het voortgezet onderwijs. Een verruimde taakstelling zou tevens betrekking kunnen hebben

- op de opleiding van leraren voor het basisonderwijs – Pabo's hanteren startbekwaamheden en bewaken hun kwaliteit via visitatie –,
- op de opleiding van leraren in andere vormen van onderwijs, voor zover onderwijs in

71. Men kan ook denken aan ouders wier kinderen recentelijk op een school zaten.

72. Woord aan de Nederlandse bis-

Godsdienst/Levensbeschouwing en een professionele omgang met de katholieke signatuur tot hun competentie behoren,

– en voor docenten in andere vakken dan Godsdienst/Levensbeschouwing in het voortgezet onderwijs, voor zover professionele aandacht voor de katholieke identiteit tot hun competentie behoort.

Versterking van bezieling en zelfbewustzijn kunnen in de vorming en nascholing van onderwijsgeevenden een rol spelen. Wij zien op dit gebied een taak weggelegd voor onderwijsbegeleidende instellingen en voor instellingen die zich op spirituele vorming richten. Met name op het terrein van de verbinding van onderwijs, pastoraat en spiritualiteit is ons inziens pionierswerk te verrichten, onder meer door vervaardiging van goed materiaal ter verdieping en door de aanbieding van bezinningsactiviteiten. In dit pionierswerk kan een krachtige traditie uit het katholiek onderwijs – denk aan de betekenis van de vele religieuze ordes en congregaties voor het onderwijs – in hedendaagse omstandigheden een nieuwe vorm krijgen. Gebruik van internet biedt in dit verband interessante perspectieven.

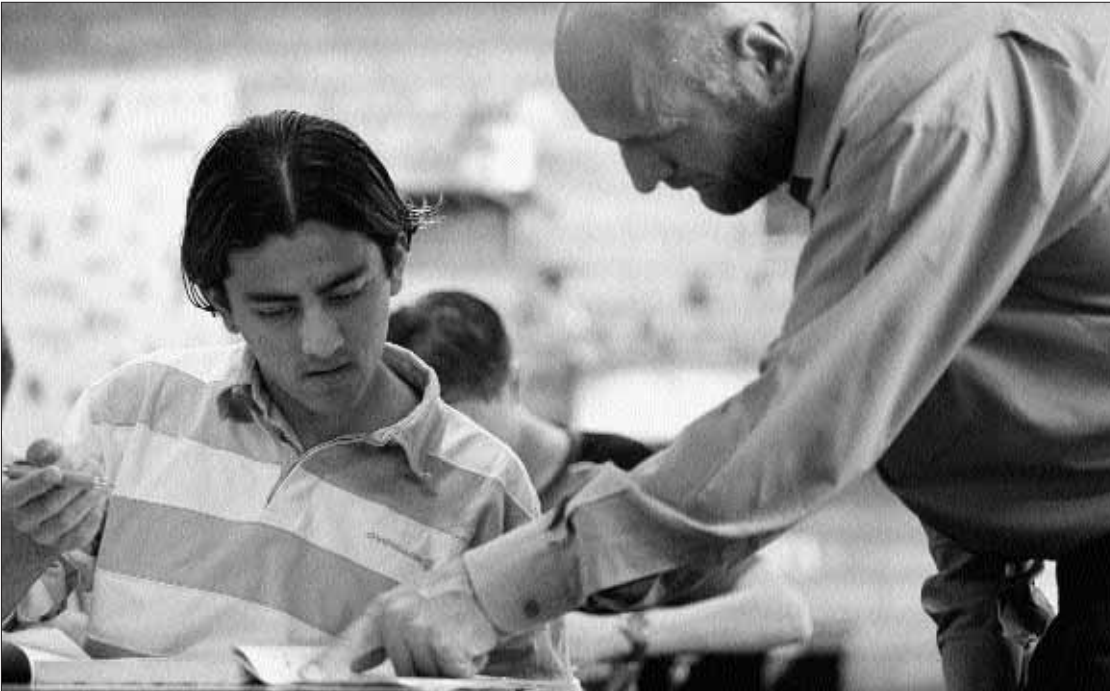
Formele of informele groepen die zich verdiepen in het geloof en de spiritualiteit van de rooms-katholieke geloofsgemeenschap kunnen een concreet activerende en vitaliserende rol vervullen op scholen. Zo'n groep kan bestaan uit docenten, uit leerlingen of uit docenten, leerlingen, ouders en andere betrokkenen samen.

schoppen, 30 januari 2000.

73. *Regel van Benedictus*, nr. 3.

2.4. Kerk en school ter plaatse

Wij willen bevorderen dat scholen en parochies en/of dekenaten met elkaar in contact treden. Het gaat ons om verlaging van de drempel tussen katholieke scholen en de geloofsge-

meenschap ter plaatse. Een katholieke school moet gemakkelijk de weg weten te vinden naar een priester, diaken, pastoraal werk(st)er, een parochie of interparochieel samenwerkingsverband en medewerkers van parochiële of dekenale werkgroepen. Een parochie, een samenwerkingsverband van parochies of een dekenaat moet in normaal contact kunnen zijn met de katholieke school. Dit oogmerk past binnen de ‘brede schoolontwikkeling’, waarvan de kern is dat school en omgeving meer op elkaar betrokken raken.

- Aansluitend bij gedachten die leven in het Bestuur van de Nederlandse Katholieke Ouderorganisatie kan de instelling van werkgroepen bevorderd worden van ouders⁷¹ die bij een katholieke school en bij een parochie betrokken zijn ter bevordering van een goede wederzijdse verstandhouding en onderlinge steun en inspiratie.⁷²
- Wij stellen het op prijs dat scholen voor primair onderwijs, waar mogelijk, worden ingeschakeld bij de voorbereiding op de Eerste Communie of het Vormsel.
- Wij stellen het eveneens op prijs dat vanuit de geloofsgemeenschap ter plaatse wordt deelgenomen in schoolbesturen of raden van advies.
- Wij staan positief tegenover de suggestie van de NKO om vanuit de parochie en de katholieke school samen een geschikt aanbod te ontwikkelen voor ouders van kinderen die nog niet leerplichtig zijn.
- Ter bevordering van een goede verhouding tussen school en kerk ter plaatse dient in de opleiding en/of nascholing van pastorale beroepskrachten aandacht te zijn voor een adequaat inzicht in de plaats en het functioneren van katholieke scholen.

V. Besluit

In het Evangelie wordt verhaald dat Jezus een kind in het midden van zijn leerlingen zette, zijn armen er omheen sloeg en zei: “Wie een van zulke kinderen ontvangt, ontvangt Mij. En wie Mij ontvangt, ontvangt niet Mij, maar Hem die Mij gezonden heeft” (Mc 9,33-37). En als zijn leerlingen kinderen maar lastig vinden, komt Jezus voor hen op. “Laat die kinderen en verhinder niet dat ze bij Me komen, want van zulke kinderen is het Koninkrijk der hemelen” (Mt 19,13-14).

Jezus maakt naar kinderen een gebaar van zegen. Hij maakt ruimte voor hen en vraagt hen te laten. Wie zou niet voor kinderen het beste wensen? Onder die wens leeft het besef hoe kostbaar kinderen en jonge mensen zijn. Niet alleen in hun waardigheid als unieke persoon, maar ook omdat zij toekomst onder ons tegenwoordig stellen. De toekomst van de samenleving en de toekomst van Gods Koninkrijk. Onderwijs is een bevoorrechte plaats om met hen in contact te zijn. Wie werkt in het onderwijs, mag meebouwen aan de vorming van hun ziel en aan menswaardig toekomstig samenleven van de generaties. In Nederland en ver daarbuiten. Kinderen en jonge mensen verdienen het inderdaad van ons het beste aangereikt te krijgen. Katholiek onderwijs beoogt niets anders dan deze dienst te verlenen.

Wanneer wij in staat zijn onze behoefte los te laten om zelf de belangrijkste te zijn, ontstaat er ruimte voor kinderen en jonge mensen. Dan verhinderen we niet dat zij bij Jezus kunnen komen en Jezus bij hen kan komen. Oude wijsheid, bewaard in de Regel van Benedictus, zegt dat de Heer vaak aan een jongere openbaart wat het beste is.⁷³

Een school biedt aan jong en oud unieke kansen om samen en van elkaar te leren. In dit licht zijn alle betrokkenen leerlingen. Uiteindelijk zijn allen leerlingen van het Leven. Het

toont zich in de talrijke facetten van de werkelijkheid en het mens-zijn. Het is ook te verne-
men in het Woord van de Heer, dat ons als Evangelie, als goed nieuws, is aangereikt. Een
school introduceert in het veelkleurige boek van het Leven. Een katholieke school toont haar
kracht, als de werkelijkheid en het mens-zijn enerzijds en het Woord van de Heer anderzijds
in de concrete uitwisseling tussen docenten en leerlingen thema van leren zijn.

Utrecht, 4 november 2002

74. *Verbinden en
vertrouwen, Strate-
gisch beleidsplan
Nederlandse Katho-
lieke Schoolraad
(NKSr) 2001-2004,*
Den Haag: NKSr,
september 2001.

75. *Verbinden en
vertrouwen*, 5.

76. *Verbinden en
vertrouwen*, 9-10.

77. *Verbinden en
vertrouwen*, 11-12.

78. College van
Bisschoppelijk

De bisschoppen van Nederland.

Kardinaal A.J. Simonis, aartsbisschop van Utrecht

Mgr. F.J.M. Wiertz, bisschop van Roermond

Mgr. A.H. van Luyn s.d.b., bisschop van Rotterdam

Mgr. M.P.M. Muskens, bisschop van Breda

Mgr. A. L.M. Hurkmans, bisschop van 's-Hertogenbosch

Mgr. W.J. Eijk, bisschop van Groningen

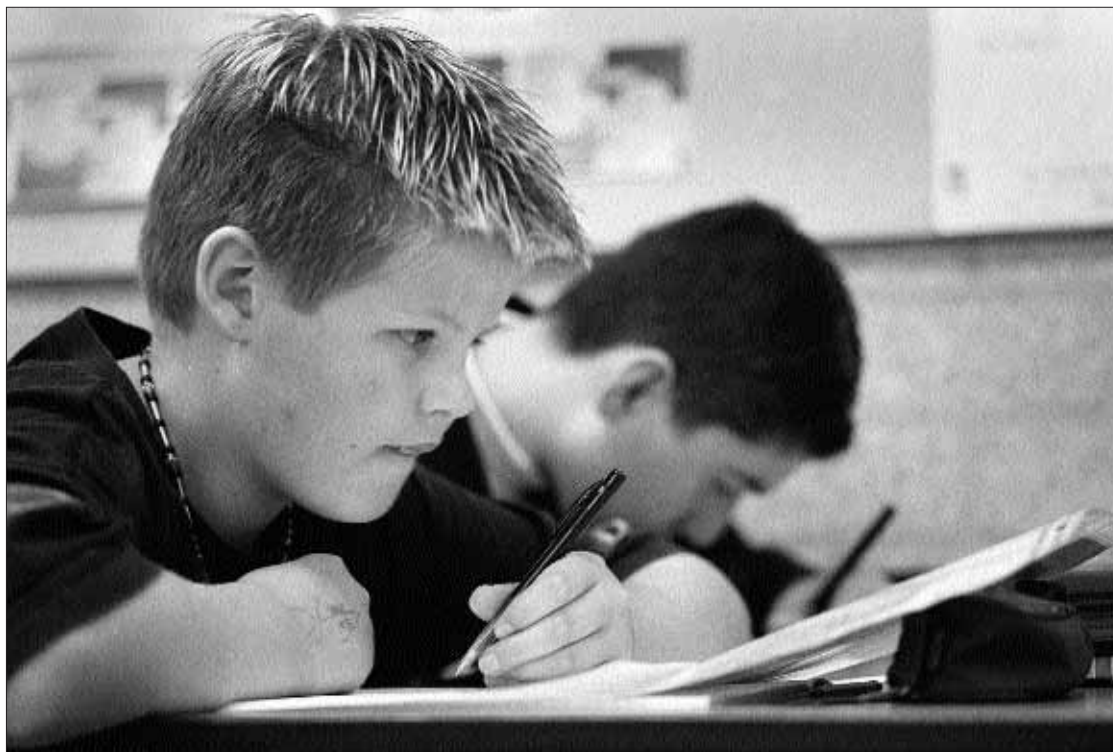
Mgr. J.M. Punt, bisschop van Haarlem en legerbisschop

Mgr. J.A. de Kok o.f.m., hulpbisschop van Utrecht

Mgr. E.J. de Jong, hulpbisschop van Roermond

Mgr. J.G.M. van Burgsteden s.s.s., hulpbisschop van Haarlem

Mgr. G. J.N. de Korte, hulpbisschop van Utrecht

Bijlage 1. Activiteitenagenda

In de komende vijf jaar zullen de Nederlandse bisschoppen en de bisschoppelijk gedelegeerden voor het onderwijs naar vermogen diverse activiteiten ontplooiën en verschillende onderwerpen op hun agenda zetten ter uitvoering van het beleid dat in deze nota is geschetst. Deze activiteiten sluiten aan bij hetgeen in de afgelopen jaren door velen ten dienste van het katholiek onderwijs is verricht. Activiteiten vinden op kerkprovinciaal en diocesaan niveau plaats. De planning volgt het schooljaar. Het onderstaande bevat een overzicht van de belangrijkste voornemens. De activiteitenagenda wordt elk jaar nader ingevuld en geactualiseerd.

In 2002-2003 valt nadruk de presentatie van het beleid. In het contact met personen en organisaties uit het katholiek onderwijs worden de eerste reacties verzameld op de beleidsnota en de mogelijkheden van implementatie verkend. Daarbij wordt de vraag verhelderd welke steun van de kant van de bisschoppen aangereikt kan worden. Vanaf dit jaar willen de bisschoppen scholen en onderwijsinstellingen bezoeken. Zij zullen hun beleid aangaande het katholiek onderwijs aan de orde stellen bij personen met verantwoordelijkheid voor de geloofsgemeenschappen ter plaatse en hun stimuleren tot goede contacten met dit onderwijs. Er zullen landelijk en regionaal dialoogbijeenkomsten plaatsvinden, onder meer over onderwijs en over godsdienstdidactiek. Onderzocht wordt of een herformulering van de taak van de Commissie voor Toezicht en Advies voor de opleiding tot godsdienstleraren wenselijk en mogelijk is. Er wordt een verkenning gestart naar de mogelijkheden tot verbreding van de kennis van het christelijk geloof en de christelijke cultuur in de opleiding van toekomstige onderwijsgeevenden en leidinggeevenden aan katholieke scholen.

Vanaf 2003-2004 zullen bisschoppelijk gedelegeerden voor het katholiek onderwijs met schoolbesturen en met de leiding van scholen contact opnemen over hun identiteitsbeleid. Er vinden verkenningen plaats naar de mogelijkheden tot vorming van docenten, schoolleiders en bestuurders op het terrein van spiritualiteit en katholieke identiteit. Ook de vernieuwing van het godsdienstonderwijs in het primair en voortgezet onderwijs wordt verkend, evenals de mogelijkheid om de figuur van de identiteitsbegeleider in te voeren voor het voortgezet onderwijs.

Vanaf 2004-2005 wordt een begin gemaakt met de vertaling van het procesmatig contact met scholen en schoolbesturen over identiteitsbeleid voor de erkenning als katholieke school. Dan staan ook de evaluatie en eventuele herziening van het Algemeen Reglement voor het katholiek onderwijs op de agenda. Tevens is voorzien een onderzoek naar de wenselijkheid en mogelijkheid een certificaat 'leraar voor katholiek onderwijs' te verbinden aan de opleiding van leraren voor het voortgezet onderwijs.

Bijlage 2. Vigerend identiteitsbeleid van katholieke onderwijsorganisaties

Diverse instanties van het georganiseerd katholiek onderwijs hebben beleid geformuleerd met betrekking tot de identiteit van katholieke scholen in het licht van de ontwikkelingen die ook in deze nota zijn beschreven. Zonder de pretentie het beleid te beschrijven van alle in aanmerking komende organisaties wordt in het volgende hun identiteitsbeleid in hoofdlijnen weergegeven.

Gedelegeerden voor het katholiek onderwijs, *Meerjarenbeleidsplan 2001-2004*, april 2001.

79. Vgl. *Kiezen en delen, Aanzet tot longitudinale planning en onderlinge afstemming van godsdienst/levensbeschouwing in het katholiek onderwijs*, 1997, 30-33.

80. Bond KBO, *Verantwoord en geïnspireerd, Veertien beleidsuitspraken voor de jaren 2000-2003*.

81. *Beleidsplan Bond KBVO 2002-2006 inclusief activiteitenplan 2002*, concept d.d. 27 november 2001.

82. Bestuur van de Nederlandse Katholieke Oudervereniging, *Woord aan de Nederlandse bisschoppen*, Den Haag, 30 januari 2000.

De *Nederlandse Katholieke Schoolraad* (NKS_R) heeft zich in de afgelopen jaren bezonnen op zijn kerntaken.⁷⁴ Hij ziet drie, overigens samenhangende taken voor zich:

- ontwikkeling en profilering van de identiteit van het katholiek onderwijs;
- uitvoering van werkzaamheden in verband met het mandaat dat hij op basis van het Algemeen Reglement voor het Katholiek Onderwijs heeft van de Nederlandse Bisschoppenconferentie (erkenningstaak);
- ontwikkeling van visie in het licht van nationale en internationale ontwikkelingen op maatschappelijk en onderwijskundig gebied.

Waar de levensbeschouwelijke, pedagogische en onderwijskundige uitgangspunten van katholiek onderwijs in het licht van actuele ontwikkelingen bij elkaar gebracht worden, blijkt de samenhang van deze kerntaken.⁷⁵

De NKS_R beschouwt het als uniek voor het katholiek onderwijs dat het zich in zijn vormingsideaal laat inspireren door het Evangelie, de joods-christelijke traditie en het katholieke geloof. Daarom wil hij het katholiek onderwijs en alle betrokkenen uitdagen om de bijbelse en gelovige inspiratie naar het onderwijs te vertalen en zo de identiteit van dit onderwijs verder te ontwikkelen en te profileren. Daartoe wil hij scholen ondersteunen bij de verwoording en vormgeving van hun vormingsideaal, bij de profilering van hun eigen visie en beleid en bij hun kwaliteitsbeleid op onderwijskundig en pedagogisch terrein.⁷⁶ In de komende beleidsperiode wordt daartoe nadruk gelegd op twee kernwaarden: verbinden en vertrouwen. ‘Verbinden’ wijst op versterking van het karakter van de school als (waarde)gemeenschap van alle betrokkenen, een gemeenschap die niet los staat van het verbond tussen God en mensen. Verbinden vraagt ‘vertrouwen’: in jonge mensen, in het goede van de mens, in de ander, in de toekomst en in God.⁷⁷ In het licht van zijn kerntaken wil de NKS_R in de komende jaren:

- nadruk leggen op visieontwikkeling en procesbegeleiding waar identiteit, kwaliteit en professionaliteit elkaar raken,
- professionalisering, participatie en inspiratie bevorderen van degenen die bij katholiek onderwijs betrokken zijn,
- de uitwisseling tussen diverse culturen stimuleren,
- meer procesbegeleidend dan formeel toetsend de erkenningstaak uitvoeren,
- en de betekenis van ‘het nieuwe leren’ en van de leefstijlen van jongeren verkennen.

Het *College van Bisschoppelijk Gedelegeerden voor het katholiek onderwijs* is formeel een samenwerkingsverband van medewerkers van de diocesane bisschoppen. Het College heeft een meerjarenbeleidsplan. De gedelegeerden willen bijdragen aan de vitalisering van het katholiek onderwijs.⁷⁸ In zijn beleid hanteert het College drie hoofdlijnen: profilering van de identiteit, bevordering van kwaliteit en versterking van het draagvlak. Dit beleid krijgt gestalte in drie speerpunten:

- In ontwikkeling van participatiegericht godsdienstonderwijs, d.w.z. een zodanige vormgeving aan het vak Godsdienst/Levensbeschouwing dat leerlingen beseffen dat zij deelnemen aan het leven van groepen, aan historische ontwikkelingen en aan Gods engagement met onze werkelijkheid.⁷⁹ Tegen de achtergrond van de pluriforme samenstelling van de leerlingenpopulatie, ook in katholieke scholen, zeggen zij dat het godsdienstonderwijs voor katholieke leerlingen een verdieping is van de geloofsopvoeding die zij thuis ontvangen. Daarnaast legt het de kiem voor een dialoog met andere godsdiensten en levensbeschouwingen. Voor anders-gelovige leerlingen biedt het de mogelijkheid om de eigen levensbeschou-

83. *Pleidooi voor een landelijke invoering van het vak levensbeschouwing op alle middelbare scholen in Nederland door de VDL, de VGL en het PSC HVO, Conceptdocument voor raadpleging in de ledenvergadering 22 maart 2002.*

Staatssecretaris Adelmund heeft inmiddels voorgesteld om Godsdienst/Levensbeschouwing op te nemen in het schoolexamen.

welijke oriëntatie te verdiepen. En voor leerlingen zonder religieuze achtergrond kan het een aanzet zijn om de werkelijkheid te leren zien vanuit een religieus perspectief.

- In aandacht voor ontwikkeling van visie en identiteit als aspecten van het kwaliteitsbeleid van scholen. Onderwijs wordt vorming, wanneer de sociale en culturele context meerezoneert en gedragen wordt door een visie op de mens die richting geeft aan het zoeken naar antwoorden op morele en zingevingsvragen.
- In versterking van het draagvlak voor katholiek onderwijs door de betrokkenheid van ouders te vergroten en door gericht personeelsbeleid en gerichte scholing van onderwijsgeevenden.

De *Vereniging van Schoolbesturen voor Katholiek Basis- en Speciaal Onderwijs* (Bond KBO) presenteert zijn beleidsvisie op het katholiek basisonderwijs onder de trefwoorden 'Verantwoord en geïnspireerd'.⁸⁰ De Bond KBO acht het van belang dat solidariteit een belangrijk richtinggevend beginsel in het katholiek onderwijs blijft. Het doet beseffen dat ieder mens uniek is, dat voor God alle mensen gelijk zijn en motiveert leerlingen die dat nodig hebben, extra zorg te geven. De bond streeft naar een actualisering van het subsidiariteitsbeginsel en wil een brede dialoog entameren op bestuurs- en schoolniveau over de betekenis van katholiek onderwijs en de katholieke school na 2000. Zij staat een aanpak voor die leerkrachten

uitdaagt te zeggen wat hen bezielt en inspireert in hun werk, wat hen bindt aan de katholieke school en identiteit verleent in het eigen functioneren. Als resultaat van deze dialoog beoogt men een visie op de betekenis van de katholieke school te verwoorden als basis voor een heldere missie. Op regionaal niveau acht de bond het van belang dat de identiteitsbegeleiding in stand blijft en draagvlak gezocht wordt voor een hedendaagse missie van de katholieke school. De bond wijst haar leden erop bij het aantrekken van onderwijsgevend personeel te blijven letten op mogelijkheden positief bij te dragen aan het pedagogisch concept van de katholieke school en op de levensbeschouwelijke houding.

De *Katholieke Bond Voortgezet Onderwijs* (KBVO) spreekt zich uit voor een modern katholiek onderwijs dat in het brede perspectief staat van heel de mens.⁸¹ De KBVO beschouwt een school voor voortgezet onderwijs als een open leefgemeenschap die haar basis heeft in normen en waarden die een lange en hecht in onze samenleving verankerde traditie kennen. Haar onderwijsinhoudelijk beleid typeert zij met het trefwoord 'Waarde(n)vol onderwijs'. Een katholieke school helpt leerlingen bij het ontwikkelen van een levensbeschouwelijke identiteit die hen houvast geeft om te werken aan de opbouw van een samenleving waarin zij geconfronteerd worden met allerlei opvattingen en waarden. Een katholieke school gaat ervan uit dat het christelijk geloof van belang is voor de vorming van leerlingen en voor het werken van leraren. Geloof helpt zinvragen te beantwoorden en samenleving en toekomst menswaardig in te richten. De KBVO beseft dat bijzonder onderwijs zelf richting kan geven aan ontwikkelingen. De bond beseft ook dat een katholieke school niet zonder schoolleiders en leerkrachten kan die in godsdienst en levensbeschouwing een bron van inspiratie en zingeving vinden en constateert een behoefte aan ondersteuning op dit punt. De KBVO constateert dat in het veld van de beroeps- en volwasseneneducatie (BVE-veld) als kernpunt op identiteitsgebied de vraag naar voren komt hoe adequaat kan worden ingespeeld op vragen over waarden, normen en zingeving van de jeugd. De bond is voornemens op dit gebied tot meer centrale regie te stimuleren.

De *Nederlandse Katholieke Ouderorganisatie* (NKO) probeert – als belangenorganisatie voor ouders van kinderen in het katholiek onderwijs – de gevoeligheid van ouders voor wat een katholieke school kan zijn te ondersteunen. Zij vindt het van belang dat alle betrokkenen bij de school als partners proberen een gemeenschap tot stand te brengen en in stand te houden. Van die dynamische werkelijkheid maken alle betrokkenen bij de school deel uit. Zij worden erdoor gedragen en dragen eraan bij. Omdat het over toekomstige generaties gaat, is het een uiterst serieuze aangelegenheid waarin velen het beste van zichzelf investeren. Zulk een gemeenschap, die een bron van diep-menselijke waarden kan zijn is voor een kind een veilige en uitdagende omgeving waarin het zichzelf en anderen leert kennen en tot zijn of haar recht komt. De NKO wil in plaatselijke verhoudingen bevorderen dat er een goede, stimulerende en inspirerende, band ontstaat tussen de betrokkenen bij de school en parochie. Zij wil daartoe stimuleren tot het vormen van groepen van ouders, voormalige ouders en toekomstige ouders, die betrokken zijn bij de school, bij de parochie, en bij beide. De NKO constateert onder ouders met schoolgaande kinderen openheid 'voor een goed verhaal of een praktisch advies' over opvoeding, omgang met kinderen en uitdrukkelijk religieuze onderwerpen. De lokale geloofsgemeenschap en de katholieke school samen, zo laat zij ons weten, zouden een speciale zorg kunnen hebben voor de groep van ouders met nog niet leerplichtige kinderen.⁸²

Sint Bonaventura, de katholieke afdeling van de Algemene Onderwijsbond AOB, is vooral

geïnteresseerd in activiteiten•gebaseerd op de opvoedingsidealen van het katholiek onderwijs. Zij acht zowel de activiteiten als het gesprek erover belangrijk in de plurale onderwijssamenleving van de 21ste eeuw. Op deze wijze hoopt zij een bijdrage te leveren aan het overdragen van waarden. De vereniging geeft hier vorm aan door de mogelijkheid van inspirerende momenten te creëren, die de betrokkenheid bij de vormgeving van het katholiek onderwijs vergroten. Zogenaamde sabbathdagen zijn hier een voorbeeld van, maar ook de organisatie van een identiteitscongres (samen met de KVSC, de schoolleiders, en AOB/CVHO, de protestantse zusterorganisatie). Daarnaast werkt ze aan eigentijdse communicatievormen, om de godsdienstige vorming te bevorderen. In het basisonderwijs doet zij dat o.a. via een *Feestenkalender* en via de cd-rom *De religieuze cultuur van de schoolomgeving*. In het voortgezet onderwijs door vakinhoudelijke bijdragen met betrekking tot de katholieke traditie en cultuur bij verschillende schoolvakken, in de serie *Identiteit in de vakkenlijn*. Tot nu toe is materiaal gemaakt voor de vakken geschiedenis, Nederlands, culturele en kunstzinnige vorming, algemene natuurwetenschappen en economie.

De *Onderwijsbond CNV* acht het noodzakelijk in de komende jaren een proces in te gaan “om onze identiteit te actualiseren en ons opnieuw te bezinnen op de inspiratie die ten grondslag ligt aan ons werk”. De visie op het individu, zijn of haar sociale verbanden, bronnen, toekomstdromen, waarden en normen zullen daarbij en rol spelen. In de context van

een multiculturele samenleving zullen individualisering en solidariteit een nieuwe inhoud krijgen, verwacht men. Volgens haar statuten laat de vereniging zich bij haar handelen inspireren door het Evangelie en het christelijk-sociaal gedachtegoed. Vormgeving aan identiteit gebeurt in een dynamisch proces.

De kvsc (Kring van Schoolleiders van Christelijk geïnspireerd onderwijs) is ontstaan uit de fusie van de kvs (Katholieke Vereniging van Schoolleiders) en de vsc (Vereniging van Schoolleiders in het Christelijk onderwijs). Zij is een sectie van de algemene schoolleidersorganisatie vvo. De kvsc stelt zich ten doel de schoolleiders van katholieke en protestants-christelijke scholen te ondersteunen en te inspireren bij het ontwikkelen van een christelijk geïnspireerde visie op onderwijs en vorming. In dit kader wil zij: de ontwikkeling stimuleren van een hoogwaardig aanbod van ondersteuning en scholing van schoolleiders op identiteitsgebied; werken aan de voorwaarden waaronder schoolleiders in staat zijn hun opdracht vorm en inhoud te geven aan de identiteit van hun school, goed uit te voeren.

De *Vereniging van Docenten Levensbeschouwing* (VDL) behartigt de belangen van de aangesloten vakdocenten Godsdienst/Levensbeschouwing. In zijn beleidsplan richt het bestuur van de VDL zich op het veranderende beroep van leraar in het algemeen en van de docent Godsdienst/Levensbeschouwing in het bijzonder. De VDL wil dit beroep aantrekkelijker maken, professionaliteit bevorderen en door bevordering van samenwerking en teambuilding met andere docenten het solitaire karakter van dit beroep doorbreken. De vakgroep van docenten Godsdienst/Levensbeschouwing zou de spil moeten worden van de levensbeschouwelijke opdracht van een school voor voortgezet onderwijs. Samen met haar protestants-christelijke en humanistische zusterorganisaties (VGL en PSC HVO) pleit de VDL voor een landelijke invoering van het vak levensbeschouwing op alle middelbare scholen in Nederland.⁸³

